

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
PBSP Pirmskolas un sākumskolas skolotājs

ELĪNA EVELĪNA SILARĀJA

3-4 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšana lomu rotaļās

Bakalaura darbs

**Darba
vadītājs**

Akadēmiskais
amats

Dr. Paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Agrita Tauriņa

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2022

Anotācija

Darba autors: Elīna Evelīna Silarāja.

Bakalaura darba nosaukums - 3-4 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšana lomu rotaļās.

Bakalaura darba mērķis analizēt teoriju un veikt empīrisku pētījumu par 3-4 gadus vecu bērnu dialogrunas prasmēm lomu rotaļās.

Bakalaura darbs sastāv no teorētiskās daļas un empīriskās daļas.

Teorētiskajā daļā atspoguļotas latviešu un ārzemju pedagogu teorētiskās atziņas par bērnu valodas un runas attīstību un izpaušmēm, par to kā tās ietekmē bērna domāšana un iztēle pirmsskolas vecumā, konkrētāk trīs līdz četrus gadu vecumā. Darba autore teorētiski pētījusi, kas ir dialogruna un kā bērnu starpā veidojas dialogi un kā sekmēt bērnu sarunāšanos dialogos lomu rotaļās. Vēl darba autore teorētiski atspoguļojusi atziņas kas ir lomu rotaļas, cik svarīgas tās ir bērniem pirmsskolā un visā viņu turpmākajā dzīvē, kā arī to, kādas lomu rotaļas vispār var būt.

Empīriskajā daļā darba autore apraksta savu veikto pētījumu Ventspils novada pirmsskolas izglītības iestādē X, vidējā pirmsskolas vecuma bērnu grupā, kurā mācās trīs līdz četrus gadus veci bērni, par šo bērnu dialogrunas prasmēm lomu rotaļās. Darba autore izstrādāja kritērijus par bērnu dialogprasmēm lomu rotaļās, pēc kuriem novērojot bērnus tika veikta bērnu pētīšana, rezultātu apkopošana un iegūto datu analizēšana. Šādas darbības ar bērnu novērošanu, pētīšanu, rezultātu apkopošanu un iegūto datu analizēšanu tika veiktas gan pētījuma sākumā, gan pētījuma beigās. Pētījums tika veikts 2022. gada septembrī un 2022. gada oktobrī.

Pirms pētījuma veikšanas tika izvirzīta hipotēze, ka bērnu dialogrunas veicināšana notiks sekmīgāk, ja ikdienas pedagogiskajā procesā vairāk tiks aktualizētas lomu rotaļas bērnu starpā. Pētījuma laikā hipotēze apstiprinājās.

Bakalaura darbs sastāv no: 54 lpp, 10 attēliem, 3 tabulām un 38 literatūras un citiem avotiem.

Atslēgas vārdi: pirmsskola, dialogs, dialogruna, lomu rotaļas, valoda, iztēle, domāšana.

Annotation

Author of the work: Elīna Evelīna Silarāja.

Title of bachelor's thesis - Encouraging the dialogue of 3-4-year-old children in role-play.

The tasks of the bachelor's thesis analyse the theory and conduct an empirical study on the dialogue skills of 3-4-year-old children in role-playing.

The bachelor thesis consists of a theoretical part and an empirical part.

The theoretical part reflects the theoretical insights of Latvian and foreign educators on the development and expression of children's language and speech, how they are influenced by the child's thinking and imagination in preschool age, more specifically at the age of three to four years. The author of the paper has theoretically studied what dialogue is and how dialogues are formed between children and how to facilitate children's conversations in dialogues in role-playing games. The author of the paper has also theoretically reflected on the insights of what role-playing is, how important it is for children in preschool and throughout their later lives, as well as what role-playing can be in general.

In the empirical part, the author of the work describes her research conducted at Ventspils district preschool educational institution X, in the middle group of preschoolers, in which children aged three to four years are studying, on the dialogue-speaking skills of these children in play roles. The author of the work developed his own criteria for children's dialogue skills in play roles, after which, observing children, children's research, compilation of results and analysis of the obtained data were carried out. Such actions with the observation, study, compilation of results and analysis of the obtained data were carried out both at the beginning of the study and at the end of the study. The study was conducted in September 2022 and October 2022.

Before the study was conducted, the hypothesis was put forward that the promotion of children's dialogue speech will be more successful if role-playing between children is more updated in the daily pedagogical process. During the study, the hypothesis was confirmed.

The bachelor thesis consists of: 54 pages, 10 images, 3 tables and 38 literature references and other sources.

Keywords: preschool, dialogue, dialogue, role-playing, language, imagination, thinking.

Saturs

Satura rādītājs

Ievads	6
1. Bērnu valodas un runas izpausmes lomu rotaļā	8
1.1. Bērnu domāšanas un runas attīstības mījsakarības	8
1.2. Dialogrunas raksturojums	11
1.3. Rotaļas nozīme bērnu dzīvē	14
2. Empīriskais pētījums par 3-4 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšana lomu rotaļās	21
2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums.....	21
2.2. Pētījuma dalībnieku raksturojums.....	24
2.3. Praktiskais darbs ar bērniem	31
2.4. Pētījuma rezultāti un analīze	43
Secinājumi.....	50
Priekšlikumi	51
Literatūras un citu avotu saraksts	52

Ievads

Bērns rotaļās, vēro un iepazīst pasauli. Jau no mazām dienām bērns rotaļu darbībā atveido tuvākajā apkārtnē redzēto, dzirdēto un praktiskā darbībā izdzīvoto pieredzi.

Ar rotaļu palīdzību bērnam izdodas labāk iepazīt sevi, savus tuvākos cilvēkus, apkārtējo vidi. Katrs bērns attīstās un mācās atšķirīgi, jo visi nav vienādi, kādam attīstība notiek ātrāk, kādam lēnāk, katram ir savs temperaments un atšķirīgas iedzimtības pazīmes. Līdz 3-4 gadu vecumam, ja vien bērnam nav veselības problēmas, bērns jau ir apguvis daudzas iemaņas, viņš prot staigāt, skriet, lēkt, patstāvīgi ēst un dzert, turēt rokās zīmuli vai otu, pats saģērbties un, protams, arī runāt.

Valodas apguve un runas attīstība, katram bērnam norit dažādi. Novērojumi liecina, ka bērniem ir atšķirīgi vecumi, kad viņi sāk izrunāt pirmās artikulētās skaņas, kad mēģina izteikt pirmos vārdus. Vecumi, kad bērns jau sāk runāt, veidojot teikumus, prot iesaistīties sekmīgi dialogā var būtiski atšķirties. Ir bērni, kuri skaidri runāt sāk ļoti agrā vecumā, apmēram 1, 6 gadu vecumā, citi tikai pēc 2 gadu vecuma sasniegšanas, katram tas var izpausties atšķirīgi.

Bērniem agrīnajā vecumā ir izteikti atšķirīgāki rotaļāšanās paradumi, nekā bērniem pirmsskolas vecumā. Zīdaiņiem vairāk interesē visu aptaustīt, pagrabināt, iebāzt mutē, aptaustīt, turpretī pirmsskolas vecuma bērniem, izteikti 3-4 gadus veciem bērniem un pat jaunākiem, ļoti saistošas ir lomu rotaļas. Šajās lomu rotaļās viņi izspēlē dažādas sev jau pazīstamas un tikko iepazītas darbības, aktualitātes vai profesijas. Piemēram, meiteņu vidū, populāras lomu rotaļas ir, darbības veikalā, starp pārdevēju un pircējiem, bet zēnu vidū, policistu un bandītu lomas.

Pirmās rotaļas bērns uzsāk sev vistuvākajā vidē, ģimenes vidē. Tam, kādas rotaļas bērns vislabāk izvēlas izspēlēt, ir vairāki iemesli. Tie varbūt: savstarpējās attiecības ģimenē, vecāku profesijas, darba vietas, dzīves notikumi, dzīves vietas – lauki vai pilsēta, māja vai dzīvoklis u.c.

Lomu rotaļās svarīga ir saziņas valoda. Valoda kā prasme neiedzimst, to iegūst uz atdarināšanas pamata. Izspēlējot lomu rotaļas, neatkarīgi cik daudz bērnu kopā rotaļājas, tiek pielietota dialogruna. Sarunājoties dialogā bērniem rotaļas tiek pavadītas aizrautīgāk un interesantāk, jo katram ir savas atbildes sarunājoties, tiek iesaistītas dažādas emocijas (prieks, dusmas, greizsirdība, žēlums), pielietotas

dažādas izteiksmes sarunājoties un arī rotaļas nav vienveidīgas, jo katram ir sava pieredze un savs skatījums uz rotaļu.

Pētījuma objekts: Lomu rotaļas process pirmsskolas bērnu grupā.

Pētījuma priekšmets: Trīs līdz četrus gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšana lomu rotaļās.

Pētījuma mērķis: analizēt un pētīt trīs līdz četrus gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšanu lomu rotaļās.

Pētījuma hipotēze: Bērnu dialogrunas veicināšana notiks sekmīgāk ja:

1. ikdienas pedagoģiskajā procesā vairāk tiks aktualizētas lomu rotaļas bērnu vidū.
2. pedagogs vairāk pievērsīs uzmanību un sekos līdzi kā bērni sarunājas ikdienā, izspēlējot lomu rotaļas.
3. bērns iesaistīsies lomu rotaļās, kuras viņam patīk un viņš zina, kādas darbības veic šo lomu pārstāvji.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģiski zinātnisko literatūru un avotus par trīs līdz četrus gadus vecu bērnu valodas un dialogrunas attīstības sekmēšanu.
2. Novērot bērnu sadarbības un ikdienā izmantoto sarunvalodu mācoties un rotaļājoties pirmsskolas grupā.
3. Pētīt bērnu dialogrunu izspēlējot lomu rotaļas.
4. Izvērtēt bērnu dialogrunas prasmes pielietojumu lomu rotaļās, pētījuma sākumā un pētījuma beigās.
5. Veikt datu apkopošanu, datu analīzi un izdarīt secinājumus.

Pētījuma metodes:

teorētiskā – literatūras analīze;

empīriskās – novērošana, pārrunas, datu apkopošana un analīze.

Pētījuma bāze: Ventspils novada, pirmsskolas izglītības iestāde X, 19 vidējās pirmsskolas vecuma(3-4 gadus veci) grupas bērni.

Darba struktūra: ievads, teorētiskā un empīriskā daļa, secinājumi, literatūras un avotu saraksts.

1. Bērnu valodas un runas izpausmes lomu rotaļā

1.1. Bērnu domāšanas un runas attīstības mījsakarības

Lai kādā pasaules malā bērns piedzimtu un augtu, valoda viņam neiedzimst, to apgūst klausoties apkārtējos un atdarinot tos. Bērns klausās un domā, kā atdarināt apkārtējos cilvēkus, atkārtējot jeb izrunājot pazīstamas skaņas un vārdus. Domāšana ir netiešs un vispārināts, ar valodu cieši saistīts īstenības atspoguļojums, kas gūts analīzes un sintēzes ceļā. (Golubina, 2007, 70) Vigotskis savā grāmatā raksta, ka vecā psiholoģija pauda atziņu, ka starp vārdu un tā nozīmi pastāv vienkārša asociatīva saistība, kas izveidojusies tāpēc, ka apziņā daudzkārt notikusi sakritība starp vārdu un ar šo vārdu apzīmētās lietas uztveri. (Vigotskis, 2002, 308)

Viens no personības vērtēšanas kritērijiem sabiedrībā ir valoda. Tajā atspoguļojas cilvēka pārdzīvojumi un prāta spējas. Pēc tā, kā cilvēks runā, kāda ir viņa valoda, var spriest par viņa tikumiskajām vērtībām, spējām, kultūras līmeni. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 30)

Cilvēka valoda attīstās tiešā saistībā ar domāšanas attīstību, priekšstatu bagātināšanos. (Svence, 2019, 1) Domas parasti tiek izteiktas vārdos. Tomēr arī dzīvnieki, kuriem nav valodas spēj risināt problēmas un domāt. Turklāt vienu un to pašu domu var pateikt vairākās valodās. Tas liecina, ka valoda ir domas formulējums, nevis pati domāšana. (Purēns, 2017, 44) Vārda nozīme nav konstanta. Bērna attīstības gaitā tā var mainīties. Tā mainās, arī domai dažādi funkcionējot. Doma drīzāk ir dinamisks, nevis statisks veidojums. (Vigotskis, 2002, 315)

Domāšanas process ir pastiprināts caur sajūtām, uztveri, uzmanību un atmiņu. Pēc Ž. Piažē bērnu intelektuālās attīstības teorijas, bērna domāšana jāuzskata par kognitīvās izziņas procesa attīstības pamatu. Domāšana ir pirmā, runa attīstās kopā ar domāšanu. (Golubina, 2007, 71-72) Socializācijas procesā cilvēks iemācās saskaņā ar sociālajām un, it sevišķi ar morālajām normām lietot valodu (runāt tajā). (Jurgena, 2001, 12)

Pedagoģes Dzintere, Stangaine un Augstkalne savā grāmatā raksta, ka cilvēka runu, neietekmē tas, kā viņš uztver un klausās citu teikto. Novērojot bērnu apgūtās runas prasmes, pastāv saistība starp valodu, kurā bērns runā, un runu, kuru bērns izmanto savā ikdienā. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 50) Tāpat kā

jebkuru citu cilvēka darbību, runas darbību nosaka vairākas īpašības, un galvenokārt strukturālā organizācija un priekšmeta (psiholoģiskais) saturs. Tāpat kā citus darbības veidus, runas darbība nosaka uztveres, atmiņas, domāšanas funkcionēšana, kas darbojas kā runas darbības psiholoģiskie mehānismi. Runas darbību raksturo iekšējās un ārējās puses vienotība un tās īstenošanas satura un formu vienotība. (Gluhovs, 2005, 43)

Markus savā grāmatā atsaucas uz Veltu Rūķi – Dravnieci, rakstot, ka par īpaši svarīgu cilvēka valodas attīstības posmu uzskata mūža pirmos četrus gadus: ”.. jo tad izveidojas indivīda pirmā valoda un priekštats par valodas sistēmu vispār. (Markus, 2003, 9) Bērna valodas attīstībā būtiska nozīme ir tam, kā un cik daudz ar viņu sarunājas pieaugušie, vai tiek lasītas pasakas, apgūtas tautasdziesmas, minētas mīklas, lasīti literārie darbi, kādi TV raidījumi tiek skatīti un pārrunāti. (Markus, Vulāne, Rūķe-Draviņa, 2017, 19) Dace Markus norāda, ka mācoties valodu, bērnus iespaido apkārt dzirdētais un bērni daudz atdarina. (Markus, 2003, 60)

Bērni atdarina dzirdēto un redzēto – pieaugušo un citu bērnu, izteiktos vārdus, frāzes, žestus, mīmikas un arī dažādas darbības. Parasti bērna valoda attīstās pamazām, loģiskā secībā – no skaņām uz vārdiem, no vārdiem uz vienkāršiem teikumiem, no vienkāršiem teikumiem uz jau sarežģītākiem. (Krēgere-Medne, 2016) 3-4 gadu vecumā bērniem jau ir izveidojies vārdu krājums. Jo vairāk bērns attīsta valodu, jo bagātāks ir viņa vārdu un formu krājums, jo plašāk, elastīgāk, daudzveidīgāk, un dziļāk attīstās domāšana – vārdi rosina jaunus domāšanas modeļus, rada asociācijas. Ierobežots vārdu krājums ne tikai neļauj izteikties, bet arī kavē bērna domāšanu. (Markus, 2007, 28) Tomēr ir noteikti principi, kas veicina valodas un komunikācijas attīstību:

- Bērna valodas attīstībai ir svarīga ar valodu bagāta vide – un ne jau TV vide, tā sniedz tikai vienpusēju informāciju, kas neveicina valodas un komunikācijas attīstību, bet gan vecāku savstarpējo sarunu dzirdēšana, iesaistīšanās šajās sarunās;
- Bērna viedokļa uzklauššana un respektēšana;
- Sarunās svarīga bērna izjūtu, emociju atspoguļošana “Saprotu, ka tu bēdājies...; Redzu cik ļoti tevi tas iepriecina...”;

- Svarīgi bērnam mācīt nosaukt jūtas, emocijas, to var darīt izmantojot zīmējumus, grāmatu attēlus, pārrunājot TV redzēto – kā attēlotie, redzētie tēli jūtas;
- Bērna teiktā paplašināšana ar jauniem vārdiem;
- Sarunas veicināšana, sasaistot, piemēram, grāmatā lasīto ar bērna reālo dzīvi;
- Dziesmiņu un pantiņu skaitīšana, pēc tam pārrunāšana, par ko bija šī dziesmiņa vai dzejolītis;
- Kopīga grāmatu lasīšana un izlasītā pārrunāšana;
- Skatīšanās acīs un sarunāšanās esot vienā acu līmenī noteikti vairāk veicina komunikāciju nekā sarunas TV skatīšanās laikā vai žurnāla lasīšanas laikā;
- Izvairīšanās no nemitīgas nepareizi izteikto vārdu labošanas vai likšanas atkārtot vārdu pareizi – vecāks pats var atkārtot bērna nepareizi izteikto vārdu vai teikumu ar pareizo gramatisko formu, lai bērns to dzirdētu;
- Atbildes sagaidīšana no bērna, jo reizēm bērnam nepieciešams ilgāks laiks, lai atbildētu, nesteigšanās atbildēt bērna vietā;
- Komunikācija ar bērnu bez sarkasma, ironijas, piemēram, “Tu nu gan esi “laba” meitene...” (teikts ar ironiju, kad, piemēram, bērns nepaklausīgi uzvedies). Ironija, sarkasms, kas var būt saprotams pieaugušajiem, bērnus var mulsināt un nav komunikāciju veicinoši;
- Vecāku runāšana skaidrā un vienkāršā valodā, jo vairākums bērnu šajā vecumā var saprast tikai vienu jautājumu vai lūgumu, nevis vairākus uzreiz. (Krēgere-Medne, 2016)

Jaunākajā pirmsskolas periodā, kad bērns ir spējīgs veidot primitīvu stāstījumu (tā saucamo faktu stāstījumu), viņu runa ir situatīva. Tas nozīmē, ka bērns monologā izmanto dialoga elementus un lieto valodas līdzekļus un apzīmējumus, kas saprotami, tikai zinot konkrētus apstākļus, piemēram, viņš aizgāja tur. (Svence, 2019, 3) Viena no svarīgākajām prasmēm, kas bērnam jāapgūst pirmsskolas vecumā, ir prasme lietot valodu saziņā, veidot dialogu. (Markus, Vulāne, Rūķe-Draviņa, 2017, 19)

1.2. Dialogrunas raksturojums

Dialogs – divu cilvēku saruna, saskarsmes veids, mutvārdu runas pati dabiskākā forma. Jautājumi un atbildes ir raksturīga dialoga forma, sarunvalodas veids.

Dialogs ir dzimtās valodas apguves skola un bērna socializācijas skola. Iesaistīšanās dialogā notiek ar dialogrunas palīdzību, kuras apguve ir nosacījums bērna pilnvērtīgai attīstībai un viņa aktivitātei, sazinoties ar apkārtējiem cilvēkiem. (Markus, Vulāne, Rūķe-Draviņa, 2017, 19)

Verbālajai saskarsmei ir vairākas formas:

- monologs – viena cilvēka runa
- dialogs – divpusēja saruna
- diskusija - daudzpusēja saruna, kurā vairāki sarunu partneri apmainās ar viedokļiem par vienu un to pašu tēmu, ko dažkārt apzīmē kā “filozofēšanu”. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 34)

Dialogruna tā ir runas forma divu vai vairāku personu sarunā. Dialogruna ir spontāna, tai raksturīgas atkāpes no normatīvajiem valodas likumiem, plašs neverbālo saziņas līdzekļu lietojums, kā arī runas situācijai atbilstoša valodas līdzekļu izvēle un specifiska runas uzvedība. (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 25). Dialogs pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā tiek dēvēts par sarunu, saruna ir interaktīvs process, kurā notiek savstarpēja mijiedarbība starp runātāju un to, kurš klausās un otrādi. Runāšana ir aktīvs process, kurā tas, kurš runā cenšas iedarboties uz klausītāju, sarunāšanās notiek dialoga formā. (Apsalons, 2013, 28)

Dialogam vienmēr ir kāds konkrēts mērķis, kas ar laiku bērnam jāapzinās, noskaidrojot viņa motivāciju. (Ko es vēlos uzzināt? Ko es iegūstu sarunā ar citiem bērniem?) Vienlaikus svarīgi ir arī paanalizēt partnera vajadzības un vēlmes. (Ko vēlas mūsu sarunas partneris? Kas viņu interesē?) (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 132)

Dialoga procesā piedalās divi dažādi informācijas nodošanas un saņemšanas veidi. Viens no tiem ir runa, proti spēcīga artikulētu, skaņu, runas zīmju (vārdu)

nodošana. Šādu informācijas apmaiņas veidu sauc par verbālu (vārdisku). Otrs veids ļauj izprast sajūtas un emocijas bez vārdiem – ar mīmiku, žestiem, ķermeņa kustībām u. c., ko sauc par neverbālo jeb tēlaino informācijas apmaiņas veidu ar plašu neverbālo līdzekļu lietojumu (mīmiku, žestiem). (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 36) Inga Stangaine norāda, ka svarīgi, lai dialogā informācijas nodošanas procesā savu pienesumu sniegtu abas puses. Tajā vērojama divu komponentu nemitīga savstarpēja maiņa, kurā adresāts kļūst par adresantu. Ja ne vairāk, tad vismaz sniedzot informāciju, ka otrs signālus ir uztvēris (sapratis, nav sapratis, atbalsta, neatbalsta). (Stangaine, 2014, 27)

Bērnam attīstoties, sarunas kļūst daudzveidīgākas un bagātākas, tāpēc svarīgāka kļūst valodas un runas loma, kas palīdz regulēt savstarpējās attiecības. Taču, lai dialogs noritētu rezultatīvi, ir jābūt ne tikai attiecīgam vārdu krājumam, prasmei veidot teikumus, bet arī prasmei izsacīt atbilstošu domu atbilstošā vietā un laikā, tas nozīmē, ka ir jābūt izpratnei par valodas lietošanu, ko pirmsskolas vecuma bērns visdabiskāk apgūst rotaļā. (Stangaine, 2014, 17) Pamazām paplašinās bērna kontakti un četru gadu vecumā, viņš jau var sniegt atbildi izteiksmīgās frāzēs, izteikt savus spriedumus, attieksmi, jautājumus. (Liepiņa, 2008, 260) Guna Svence savā darbā par Bērna runas attīstību pirmsskolas vecumā atsaucas uz Irēnas Miltiņas grāmatu un raksta, ka četru gadu vecumā bērns jau ir apguvis 1500-2000 vārdus. Tas sniedz bērnam iespēju pilnīgāk veidot izteikumus, precīzāk izklāstīt savas domas. Runa kļūst saistītāka, iegūst dialoga formu, vienlaicīgi parādās un attīstās sarežģītākas runas formas – paplašināti monoloģiski stāstījumi. Bērni spēj piedalīties kolektīvās sarunās, pārstāstīt pasakas un īsus stāstiņus, veidot stāstījumus pēc attēliem un citiem uzskates materiāliem. (Svence, 2019, 4-5)

Tāpat kā vārdu krājums un valoda, lomu rotaļas attīsta bērnu komunikācijas prasmes, kad viņi savā starpā sazinās drošā "spēles" vidē. Lomu spēle ir visefektīvākais valodas apguves veids. (Vlaicu, 2014, 160) Inga Stangaine savā promocijas darbā atzīmē, ka bērni izspēlējot lomu rotaļas bieži vien nonāk dažādās, neparedzētās situācijās, kuras bērniem tieši un netieši palīdz attīstīt runas prasmes, sarunāties dialogos, izteikties saprotami, atbildēt uz jautājumiem tā, lai jautātājs saprastu, atbildētāja atbildi, pateikt galveno domu, pamatot savu viedokli. (Stangaine, 2014, 60). Dažādiem cilvēkiem galvas smadzeņu funkcionālā asimetrija izpaužas dažādi. Ja spēcīgāka ir labā puslode, bērna runā vairāk izpaužas emocijas, kas raksturīgas bērniem līdz četru gadu vecumam. Ja dominē kreisā puslode – vairāk

izpaužas domāšana, kas vairāk izpaužas vecākā pirmsskolas vecumā. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 43)

Dialogs nav tikai runas kompozīcijas forma. Tas ir komunikācijas veids, kura pamatā ir "dialogisku attiecību" nodibināšana: gatavība dialogam (sarunu biedra pieņemšana); atbildes uzstādījums (atbildes gaidīšana uz savu apgalvojumu un gatavība atbildēt uz partnera apgalvojumu). (Durova, Rigačova, 2004, 5)

Dialogs nevarētu noritēt bez savstarpēju jautājumu uzdošanas. Tieši jautājums (jautājuma replika) kā dialoga vienība ir dialogiskās sadarbības pamata posms. Jautājums izraisa partnera reakciju:

- iedarbojas uz sarunas biedra (bērna) domām, novērtējumu. Īpaši jebkura dialoga replika, jautājums stimulē komunikāciju, "ved" to uz priekšu. Jautājumam ir milzīgs komunikatīvais potenciāls, kas nosaka pieaugušā un bērna dialoga īpatnības;
- sekmē bērna komunikatīvās kompetences veidošanos, t. s. leksikas, dialoga un monologa, sintakses u. c. apguvi. Bērns pateicoties pieaugušā paraugam, pakāpeniski iemācās modelēt dialogisko situāciju – uzdot jautājumus un atbildēt.

Izpildot un izspēlējot dažādas lomu rotaļas bērni gan neapzināti, gan apzināti sarunājas dialogos. 4 gadu vecumā bērniem pieaug spēja mācīties, interese par apkārtējo vidi, fantāzija. Daudzi bērni šajā vecumā atrod sev draugus ar kuriem var sarunāties stundām ilgi. Ļoti nozīmīgi ir bērnu jautājumi un pieaugušo atbildes uz tiem. (Randoha, 2009, 8) Lomu rotaļās, kā to norāda Dzintere un Stangaine, bērni izspēlē visdažādākās situācijas no ikdienas dzīves, improvizē un sarunājas viens ar otru. Rotaļājoties bērnam uzkrājas praktiskā pieredze. Abas pedagoģes uzsver, ka atšķirībā no zināšanām prasmes nevar iemācīties tikai stāstot vai lasot, jo prasmēm nepieciešama dinamika, koordinācija un integrācija. Vislabāk to visu var iemācīties ar rotaļas palīdzību. (Dzintere, Stangaine, 2007, 6) Dialogrunas apgūšana ar lomu rotaļu palīdzību bērniem sniedz iespēju iejusties citu cilvēku lomā, redzēt sevi no komunikācijas partnera pozīcijas. Lomu rotaļas veic orientējošu funkciju dialogiskās runas apgūšanas procesā.

[/https://chess-progress.ru/performance/rolevye-dialogi-syuzhetno-rolevym-igram-formirovanie-navykov-rolevogo-dialoga-u.html/](https://chess-progress.ru/performance/rolevye-dialogi-syuzhetno-rolevym-igram-formirovanie-navykov-rolevogo-dialoga-u.html/)

Dialogiskās runas veidošana nav iespējama bez dzimtās valodas (tās skaņu sistēmas, gramatiskās struktūras, leksiskā sastāva) apguves; frāzes runas meistarība

(spēja veidot dažāda veida apgalvojumus). Veiksmīgu meistarību veicina arī praktiskās saskarsmes pieredze ar vienaudžiem dažādās kolektīvās spēlēs (inscenējums, dramatisēšanas spēles, mobilās, lomu spēles u.c.), kooperatīvā tipa aktivitātēs (kolektīvas vizuālās, muzikālās aktivitātes, dizains).(Durova, Rigačova, 2004, 2)

1.3. Rotaļas nozīme bērnu dzīvē

Rotaļa ir bērniņas valoda. Bērns tādā veidā mācās komunicēties ar saviem vienaudžiem un vecākiem, tādā veidā viņš vingrinās nopietnai nākotnes darbībai, pauž savas tieksmes, vēlmes un vērtības. Vienlaicīgi tā ir bērna humāno jūtu, domāšanas un jaunrades skola. (Stangaine, 2014, 34)

Lingvodidaktikas terminu skaidrojošajā vārdnīcā rotaļa skaidrota kā:

Nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai. Valodas mācību procesā rotaļa ir viens no metodiskajiem paņēmieniem skaņu artikulācijas, runas ātruma, tembra un citu prasmju apguvei, skaņu izrunas traucējumu novēršanai, valodas un runas attīstībai savstarpējā sadarbībā ar citiem rotaļas dalībniekiem.

Lomu un sižeta rotaļās bērni atdarina, redzētās pieaugušo darbības: ēst gatavošanu, darbu ar datoru, iepirkšanos veikalā u.c. Velta Golubina norāda, ka rotaļa bērniem rada emocionālu pacēlumu, aktivizē izziņas procesu un sniedz bērnam apmierinājumu, rotaļā bērni darbojas brīvi, kur noteicošais faktors ir bērnu jeb rotaļnieku iztēlei. (Golubina, 2007, 172) Iztēle ir cilvēka psihes neatņemama daļa. Iztēlē bērns dažkārt pārveido, uzlabo reālos tēlus. (Markus, 2007, 45)

I. Stangaine, īstenojot disertācijas darba pētījumu, atsaucas uz amerikāņu zinātnieces L. H. Švaremanes (L. H. Schwartzman) rotaļu iedalījumu jeb klasifikāciju, kur rotaļas iedalās divās grupās un katrai vēl ir četras apakšgrupas:

1. Pieaugušo strukturētas rotaļas (ar noteikumiem)
  - 1.1. Spēles
  - 1.2. Didaktiskās spēles
  - 1.3. Kustību rotaļas
  - 1.4. Spēles ar dziedāšanu
2. Bērnsstrukturētas rotaļas (bez noteikumiem)
  - 2.1. Manipulatīvās rotaļas

- 2.2. Lomu rotaļas
- 2.3. Teatrālās rotaļas
- 2.4. Celtniecības rotaļas

Pirmsskolas vecumā un pat vēl pēc tam, bērnam ir saistoši visi rotaļu un spēļu iedalījumi, no iepriekš minētās klasifikācijas, jo bērniem patīk rotaļāties un rotaļu darbības palīdz bērnam pilnveidot prasmes, sekmē personības attīstību.

Pirmsskolas periods ir tas laika posms, kurā veidojas saskarsmes pieredze, tas ir laika periods, kurā vieglāk apgūt nepieciešamās zināšanas un praktiskās iemaņas šajā jomā. (Baha, 2008, 3) Lomu rotaļās bērniem svarīga ir saskarsme, bērni lomu rotaļās rotaļājas pāros vai pat vairāku cilvēku sastāvā. Rotaļājoties, netieši bērni apmainās zināšanām. Spēlējot spēles un lomu rotaļas ar draugiem, brāļiem vai māsām un vecākiem, ir apgalvots, ka mazi bērni apgūst dažādas, kas saistītas ar dalīšanos, pārmaiņus izprotot citu perspektīvas. (Whitebread, Neale, Jensen, Liu, Solis, Hopkins, Hirsh-Pasek, Zosh, 2017, 24)

Lasīt un rakstīt noteiktā vecumā iemācās katrs bērns, taču neveiksmīga saskarsmes pieredze bērnībā var radīt nedrošības izjūtu, neticību sev, kas var saglabāties visā turpmākajā dzīvē. (Baha, 2008, 3) Rotaļas pirmsskolas vecumā ir neatņemama dienas sastāvdaļa. Dažādas spēles un rotaļas palīdz bērnam attīstīt un pilnveidot prasmi draudzēties, vingrina sociālo saskarsmi, trenē spējas būt līderim un vienlaikus – prasmi pakļauties. (Brice, 2008, 9)

Bērni rotaļājoties izmanto visas maņas. Tāpat kā ikdienā gan pieaugušie, gan bērni izmanto visas maņas – gan redzi, gan dzirdi, gan tausti, gan, garšu, gan ožu. Pieaugušie bieži vien nepietiekami novērtē spēlēšanās nozīmi bērnu garīgajā un fiziskajā attīstībā. Lomu rotaļas šķiet ļoti vienkārša nodarbe, tomēr ļauj apgūt dzīvē noderīgas prasmes – apgērbšanos, galda klāšanu, sadarbību un dalīšanos ar citiem. Pieaugušajiem dominējošā maņa ir redze, bet ļoti maziem bērniem visas maņas ir sakāpinātas. Bērna maņas ir dabiskie mācību līdzekļi pasaules izpētē. (Pitamika, 2009, 8) Rotaļājoties lomu rotaļās, bērni paši nemaz tieši neapzinās, kas vēl papildus viņu rotaļām notiek ar viņiem, tas viss notiek neapzināti. Lomu rotaļas bieži vien ir labākais veids, kā bērni var atklāt to, kas viņiem patiesi patīk, un izpētīt dažādas interešu iespējas tādā veidā, kas ļauj viņiem izmēģināt jaunas lomas. (Kreps, 2019)

Radošajās rotaļās pirmsskolas vecuma bērns veic darbības, kas:

- palīdz attīstīt visus piecus uztveres veidus (dzirdi, redzi, tausti, ožu, garšu);
- attīsta ekspresīvo (tie vārdi, kurus bērns jau izrunā) un receptīvo (bēram saprotamie vārdi, bet kurus bērns vēl neizrunā) valodu;
- ļauj izprast likumsakarības;
- veicina radošo domāšanu un pieeju problēmām;
- paaugstina pašcieņu;
- attīsta jūtu un emociju izteiksmes veidus;
- attīsta mazo muskuļu un lielo muskuļu precīzo kustību prasmes;
- ļauj izbaudīt bērnības prieku un brīvības izjūtu.

Bērns tieši un netieši rotaļā apgūst dažādas dzīves prasmes, kur svarīgs dzīves nosacījums, ir arī viņa zināšanas attieksme:

- prasmes, kas veicina sevis iepazīšanu, pašapziņu;
- prasmes, kas veicina saskarsmi, mijiedarbību;
- prasmes, kas veicina pieņemt lēmumus un risināt problēmas ;
- prasmes kaut ko izdomāt, sacerēt, radīt;
- prasmes, lai iekārtotu rotaļu vidi, pagatavotu neesošās rotaļlietas, uzceltu celtni. (Dzintere, Stangaine, 2007, 4.)

Viktorija Sahno raksta, ka vecumā ap trīs gadiem bērniem sāk attīstīties individualitāte un bērns sāk paust savas personīgās izvēles, sakot: "Redzi tās ir manas rotaļlietas!" Četru gadu vecumā bērniem pieaug interese par draudzēšanos un draudzīgu attiecību veidošanos ar sava vecuma bērniem, cenšoties viņus iepriecināt. Šajā vecumā bērns prot lieliski iekļauties citu bērnu pulciņā, kļūt par iniciatoru, līderi, piedaloties kolektīvās spēlēs. Strīdīgās situācijās bērns piedāvā problēmas atrisināt, iesaistot pieaugušo cilvēku palīdzību. (Sahno, 2019) Daži no vairākiem ieguvumiem, kurus sniedz lomu rotaļas ir vērsti uz sociālo un emocionālo izaugsmi, kas izriet no empātijas, ko bērni iegūst, iejūtoties kāda cita lomā un mācoties tikt galā ar dažādām grūtībām un šķēršļiem, kas rodas šajā pieredzē. Šāda veida rotaļas ļauj bērniem iepazīt un izpētīt dažādas reālas dzīves situāciju puses, kas savukārt sniedz viņiem plašākas zināšanas par to, kā viņu rīcība ietekmē apkārtējos. Dažas no svarīgākajām lomu rotaļu priekšrocībām ir:

- empātijas attīstīšana pret citiem, piedzīvojot jaunas perspektīvas
- paaugstinātas problēmu risināšanas prasmes
- uzlabota pašizpaušme, izmantojot komunikāciju
- mācīšanās labāk sadarboties ar citiem
- labākas sociālās un emocionālās prasmes (Kreps, 2019)

Rotaļu grupiņās valda gan labvēlīga, gan nelabvēlīga saskarsme. Saskarsmes veidi pozitīvi ietekmēs bērnu attiecības, ja rotaļas partneris vēlas un saprot savu rotaļas biedru (saskarsme ir motivēta), ja bērnam ir noteiktas zināšanas par saskarsmes paņēmieniem un pieredze tos pielietot. Nelabvēlības izpaušmes liecina par bērna nepietiekamu orientēšanos uz vienaudzi, viņa vajadzībām, interesēm, kā arī uzvedības noteikumu neievērošanu. (Dzintere, Stangaine, 2007, 85)

Lomu rotaļās bērns apņemas pildīt kādu sociālu lomu un iedzīvojas iztēles situācijās, attīsta saskarsmes spējas. 3 līdz 4 gadus veci bērni vieni spēlējas aptuveni 10 – 15 minūtes, 4 līdz 5 gadus veci bērni – 40 līdz 50 minūtes, bet 6 gadus veci bērni jau var spēlēties 1 – 2 stundas bez pieaugušā līdzdalības. (Žīdēns, Grasis, Grāvītis, Kaspars, 2008, 14)

Apgūstot saskarsmes prasmes, bērnam jau agrā vecumā veidojas priekšstati par labvēlīgām savstarpējām attiecībām ar pieaugušajiem, ar citiem bērniem, bērns apgūst nepieciešamās pamatprasmes. Tieši saskarsmē, mijiedarbībā ar pieaugušajiem bērns apgūst sabiedrības izveidotus modeļus un apgūst apkārtējo pasauli. Ar rotaļu palīdzību, bērni iepazīst apkārtējo pasauli un iegūst dzīvei nepieciešamās prasmes. (Bohāne, Gruznova, 2011, 4)

Saskarsme tiek raksturota kā cilvēka sociālās dabas izpaušme un realizācija, kontaktēšanās process, kura mērķis ir ietekmēt partnera (partneru) uzvedību, emocijas, dispozīcijas (nostādnes un attieksmes), aktivitātes pakāpi un darbību. (Omārova, 2002, 11)

Rotaļnodarbība ir mācību organizācijas forma darbā ar pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem, lai atbilstīgi viņu vecuma īpatnībām veicinātu brīvu, nepiespiestu fizisko, kognitīvo, sociāli emocionālo un radošo attīstību. Valodas mācību procesā rotaļnodarbībā kā metodiskie paņēmieni tiek izmantotas rotaļas un spēles. (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 73-74) Bērnu idejas aktivitāšu laikā ir jāatspoguļo dažādos veidos, ne tikai ar verbālām izpaušmēm, bet arī

kinētiskām un mākslinieciskām izpausmēm. Verbālās izpausmes dažkārt var ierobežot bērnu patieso jūtu izpausmes. (Wee, Shin, Kim, 2013, 15)

Rotaļu saturs ir plašs – sākot no ikdienas līdz sabiedriski politiskiem notikumiem. Tās ir rotaļas par:

- sadzīves tēmām (ģimeni, iepirkšanos veikalā);
- pieaugušo darbu (ārsts, šoferis, darbs lauksaimniecībā);
- bērnu dzīvi (bērnudārzs, skola, deju pulciņš);
- dažādiem sabiedriskās dzīves notikumiem (dziesmu svētki, Eirovīzijas koncerts);
- TV pārraides (pokemoni, briesmoņi)

To, ka rotaļa bērnam pirmsskolas vecumā ir svarīga, norāda arī Augstkalne un Randoha. Viņas rotaļu nosauc par bērna galveno darbību pirmsskolā, no kuras ir atkarīgi vairāki bērna psihisko procesu kā jūtu, domāšanas, atmiņas, gribas, attīstība. Pedagoģes min, ka jau iepriekš daudzi pedagogi un psihologi ir uzsvēruši, ka rotaļai ir liela nozīme dažādos bērnu vecumos. Rotaļas bērnam ir galvenā nodarbošanās un dzīves satura izpausme, rotaļās bērns modelē dzīvi, attēlo dažādas pieredzētas dzīves norises, izvēlas līdzekļus savām darbībām, uzņemas lomas un to izpildi pārdzīvo, tādēļ rotaļas uzskata par bērna vispusīgas attīstības primāro līdzekli. (Augstkalne, Randoha, 2011) Lomu rotaļas ir svarīga bērna attīstības sastāvdaļa, jo tā vairo pārlicību, radošu komunikāciju, fizisko attīstību un problēmu risināšanu. Tā ir ne tikai jautra nodarbe, bet arī ļauj bērniem iejusties tēlos un izspēlēt reālās dzīves vai izdomātus priekšnesumus. Lomu rotaļas vadītāji pārsvarā ir paši bērni un tas mudina bērnus riskēt un būt radošiem ar lomu, ko viņi spēlē. Iekļaujot rotaļās dažādus tematiskus rekvizītus un atribūtus, tas ir jautrs veids, kā mazie var uzzināt ko jaunu par dažādām profesijām un ikdienas situācijām. (Millwood education, 2016) Lai gan lomu rotaļas un spēles parasti ir bērnu vadītas darbības, tajās svarīga loma ir arī pieaugušajiem. Pašiem bērniem, vai bērniem kopā ar pieaugušajiem ir skaidri jānosaka noteikumi, pieaugušo loma, lomu rotaļās var būt palīdzēt rosināt diskusijas un dialogus, vai uzdot jautājumus, lai palīdzētu bērniem domāt par savu izlikšanās vidi un gūt labumu no tās. (Vlaicu, 2014, 160)

Pētnieki atzīmē lomu rotaļu satura un sižeta izmaiņas dažādos vecuma posmos, atdarināšanas īpatnības:

- 3. dzīves gadā – vairāk attēlo pieaugušo darbības - ēdienu gatavošanu, bērnu aprūpēšanu, braukšanu transporta līdzekļos, ko cenšas attēlot pēc iespējas precīzāk. Sāk apzināties attēlojamās darbības, aktīvāka kļūst valoda. Vērojama reālā un iztēles ekspresija;

- 4. dzīves gadā – tipiskākās rotaļas – braukšana vilcienā, iešana uz veikalu, izvēlas lomu un rotaļu darbības, vadoties no situācijas, attiecībām. Darbības aizvieto ar vārdu, ekspresijas atbilst noteiktai lomai. (Dzintare, Stangaine, 2007, 20)

Dzintare un Stangaine savā grāmatā raksta, ka jo vecāks bērns paliek, jo lielāka un plašāka kļūst viņa pieredze, kas atspoguļojas arī viņa rotaļās, jo tās vairs nav tik vienkāršas, bet kļūst sarežģītākas, bērns vairāk izmanto savu valodu, žestus, mīmiku, iztēli un iesaista dažādus priekšmetus, kas palīdz iejusties labāk lomās. Bērns kombinē savas zināšanas un pieredzi un „iziet” ārpus uztvertā robežām. (Dzintare, Stangaine, 2007, 20-21)

Ikdienā mēs bieži vien izmantojam iztēli, bet tas notiek neapzināti. Jebkurš radošais process nav atraujams no iztēles, jo tikai ar to radām ko jaunu vai spējam kā izpildītāji iejusties kāda cilvēka radītajā darbā. (Mendziņa, 2004, 47) Pedagogiem jāņem vērā arī dažādi sociālie, kultūras un izglītības konteksti, lai īstenotu bērnu lomu rotaļu izaugsmi bērna personīgajā intelektā. (Wee, Shin, Kim, 2013, 15) Lomu un sižeta rotaļās bērni atdarina, redzētās pieaugušo darbības: ēst gatavošanu, darbu ar datoru, iepirkšanos veikalā u.c. Rotaļa rada emocionālu pacēlumu, aktivizē izziņas procesu un sniedz bērnam apmierinājumu. Rotaļa ir brīva darbība, kur noteicošā loma ir rotaļnieku iztēlei. (Golubina, 2007, 172.) Rekvizīti var palīdzēt patiešām atdzīvināt lomu rotaļas. Var palīdzēt arī mēbeļu iekārtošana. Ļaujot bērniem izspēlēt reālas dzīves situācijas, piemēram, iepērkoties pārtikas preču veikalā, viņiem ir iespēja uzzināt par reālas dzīves vidi un situācijām. Tas var vairot viņu pārliecību, kad viņi vēlāk nonāks šādās situācijās. Kad bērni iesaistās šādā veida lomu rotaļās un spēlēs, viņi var attīstīt savas verbālās komunikācijas prasmes un fiziskās manieres, praktizējot to, ko viņi jau ir iemācījušies, reālās dzīvēs situācijās. (Millwood education, 2016)

Secinājumi:

1. Dialogrunā svarīgi ir, lai abas iesaistītās puses komunicētu savā starpā, viens otram uzdodot jautājumus un arī uz tiem atbildot.

2. Svarīga ir vide, kurā bērni izspēlē lomu rotaļas, lielu atbalstu tieši dialogrunas sekmēšanai un dialogsarunas uzturēšanai sniedz rotaļu vides iekārtojums un pieejamie rotaļu atribūti.

3. Bērņa runa attīstās līdz ar runu, ko pastiprina bērņa vārdu krājums.

4. Bērnu lomu rotaļas sižetu un dialogrunas tematu, ietekmē bērnu iepriekšējās zināšanas, apkārt dzirdētais, uztvertais, redzētais un piedzīvotais.

5. Bērns mācās rotaļāties.

2. Empīriskais pētījums par 3-4 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšana lomu rotaļās

2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

Lai izstrādātu bakalaura darbu, darba autore veica empīrisku pētījumu pirmsskolas izglītības iestādē. Pētījuma mērķis bija pārbaudīt izvirzīto hipotēzi. Pētījums tika veikts Ventpils novada, pirmsskolas izglītības iestādē X, vidējā pirmsskolas vecuma grupā. Šajā grupā mācās 19 bērni vecumā no 3-4 gadiem, 10 meitenes un 9 zēni.

Pētījums tika veikts divu nedēļu garumā septembra mēneša sākumā un divu nedēļu garumā oktobra mēnesī.

Empīriskajā pētījumā izmantotās metodes:

- Novērošana
- Pārrunas
- Pētījumā iegūto datu apkopošana un analīze

Novērošana - bērna attīstības izpēte, lai veicinātu katra bērna un visas grupas mācīšanās, attīstības un dzīves situācijas uzlabošanu.

/ https://livupe.edu.lv/data/doc/Ped_novero%C5%A1ana_pirmssk2020.pdf/

Novērošanas būtība kvalitatīvā pētījumā ir saistīta ar dabisku uzvedības norisi, kas var notikt jebkurā vidē. Mērķis ir izprast “reālus” cilvēkus viņu ikdienas situācijā, izzināt pasauli no dažādām perspektīvām.

/https://pedagogs.lv/2018/02/24/kvalitativaja-petisanas-metodologija-izmantojamas-datu-vaksanas-ka-ari-datu-apstrades-metodes/

Pārrunas – Viens no svarīgākajiem nosacījumiem, kas liek bērnam runāt – uzdot jautājumus un atbildēt -, ir arī vajadzība kaut ko pateikt, uzzināt, precizēt, pārliecināt u.c. Jo lielāka būs individuālā vajadzība, jo lielāka runas aktivitāte. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 53)

Pētījumā iegūto datu apkopošana un analīze - Datu apkopošanā ievākto informāciju ir nepieciešams gan analizēt, gan sintezēt. Informācijas analīze notiek jau izpētes laikā un turpinās, datus apkopojot. Informācijas analīze un strukturēšana turpinās arī datu apkopošanas laikā, taču atšķirībā no izpētes šajā posmā ir svarīgi ne tikai analizēt informāciju, bet arī sintezēt to. Sintēze (grieķu val. *synthesis* — ‘savienošana, sakārtošana’) ir pētīšanas paņēmiens, kurā atsevišķi pētāmā objekta elementi domās vai praktiskā darbībā tiek savienoti vienotā veselumā — sistēmā —, lai pētītu to kopsakaru, saites.

[/https://www.startdesign.lv/izpetes-datu-apkoposanas-un-problemas-definesanas-process/](https://www.startdesign.lv/izpetes-datu-apkoposanas-un-problemas-definesanas-process/)

Pētījuma sākumā, darba autore izstrādāja savus kritērijus pēc kuriem noteikt, bērnu dialogprasmes lomu rotaļās, pētījuma sākumā un atkārtoti pētījuma beigās. (*sk. 1.tabulu*) Darba autore veica novērojums dažādos dienas posmos, divu nedēļu garumā, 2022.gada septembra mēneša sākumā. Kopā ar grupas bērnu audzinātāju, iepazīna bērnus tuvāk un izveidoja katra bērna raksturojumu, balstoties uz grupas skolotājas stāstīto un saviem novērojumiem. Darba autore atlasīja lomu rotaļas un rosinot tās bērniem savstarpēji izspēlēt un sarunāties dialogos to laikā. Bērniem rotaļājoties un sarunājoties, darba autore veica pierakstus un bērnu novērtējumu pēc kritērijiem, par bērnu dialogrunas prasmēm lomu rotaļās. Darba autore atkārtoti veica novērojumus un arī pārrunas ar bērniem dažādos posmos, divu nedēļu garumā 2022. gada oktobra mēnesī. Darba autore piedāvāja jaunas lomu rotaļas bērniem un rosināja bērnus atkal savstarpēji iesaistīties lomu rotaļās. Atkārtoti pēc darba autores izstrādātajiem kritērijiem tika veikti pieraksti un novērojumi par bērnu dialogrunas prasmēm lomu rotaļās. Darba autore veica pārrunas ar grupas audzinātāju par bērnu aktivitātēm laikā, kad netika veikti klātesoši bērnu novērojumi, pētījuma ietvaros no darba autores puses. Pētījuma beigās tika veikta datu apkopošana un analīze par pētījumu.

1.tabula. Lomu rotaļas izvērsti kritēriji

Kritērijs	Līmenis		
	Augsts – 3 balles	Vidējs – 2 balles	Zems – 1 balle
Izrāda interesi par lomu rotaļām un iesaistās tajās.	Izrāda lielu interesi par lomu rotaļām. Labprātīgi un ar entuziasmu iesaistās lomu rotaļās.	Izrāda nelielu interesi par lomu rotaļām. Iesaistās tajās pēc vajadzības.	Neizrāda nekādu interesi par lomu rotaļām. Labprātāk izvēlas rotaļāties vienatnē.
Prot iejusties lomā, pildot tās pienākumus.	Iejūtoties lomā, izmanto savas iepriekšējās zināšanas un pieredzi. Pilda lomai raksturīgās darbības, atbilstoši savām spējām.	Iejūtoties lomā pilda darbības pēc savām izjūtām vai citu norādēm.	Rotaļājas kopā ar citiem, izteikti neiejūtoties attiecīgajā lomā.
Prot sarunāties dialogā, rotaļas laikā.	Aktīvi iesaistās sarunās, ieklausās sarunu biedrā, ievēro dialoga kārtību, nepārtrauc sarunu biedru, pauž savas emocijas un viedokli.	Klausās sarunu biedrā, atbild tam, nepārtrauc sarunu biedru, brīžiem izpauž savas emocijas.	Klausās un atbild sarunu biedram.
Uzdod daudzveidīgus jautājumus.	Uzdod daudzveidīgus jautājumus rotaļas laikā, liekot sarunu biedram atbildēt pamatojot savu atbildi.	Uzdod daudz vienkāršus jautājumus.	Reti uzdod vienkāršus jautājumus.
Spēj sakarīgi atbildēt uz jautājumiem.	Atbild sakarīgi uz sarunu biedra jautājumiem, atbild izmantojot pretjautājumu.	Atbild uz jautājumiem ar vienkāršiem vārdiem.	Neatbild uz jautājumiem vispār vai atbild izmantojot – jā un nē.

Izmanto lūgumus, pieklājības frāzes.	Savā runā aktīvi izmanto lūgumus, pieklājības vārdus un frāzes.	Reti izmanto pieklājības vārdus un frāzes.	Runā vienkārši, neiesaistot pieklājības frāzes un vārdus.
---	---	--	---

2.2. Pētījuma dalībnieku raksturojums

Darba autore veica pētījumu Ventspils novada, pirmsskolas izglītības iestādē X. Bērni tika novēroti un pētīti, pēc darba autores iepriekš izstrādātajiem kritērijiem attiecībā uz bērnu dialogprasmēm lomu rotaļās. Pēc novērošanas kopā ar grupas audzinātāju tapa bērnu raksturojums. Piesardzības nolūkos bērnu vārdi ir mainīti.

Pirmsskolas skolotāji novēro bērnu mijiedarbību un iesaistīšanos aktivitātēs visas dienas garumā un apzināti izmanto šos novērojumus, lai veicinātu bērnu mācīšanos. Šie novērojumi sniedz skolotājiem vērtīgu ieskatu par bērnu zināšanām un spējām, un ļauj plānot turpmākos darbus bērniem individuāli un grupām. (New Jersey Early Childhood Education, 2019, 61)

Bērni šajā grupā ir draudzīgi un viens par otru ļoti rūpējas un uztraucas. Bērni ir reizē gan zinātkāri, gan arī ziņkārīgi gan attiecībā uz mācībām un visa kā jaunā izzināšanu, gan arī uz vienkāršiem ikdienas notikumiem.

Grupā ir pieejami daudz un dažādi mācību materiāli, kā arī pieejams plašs rotaļlietu klāsts gan meitenēm, gan zēniem. Grupas vide ir iekārtota atbilstoši vajadzībām un izziņas centriem, kuros bērniem ir brīvi pieejami dažādi materiāli.

Šajā bērnu grupā mācību norise un citas aktuālas aktivitātes notiek latviešu valodā. Grupā ir vairāki bērni, kuriem dzimtā valoda nav latviešu valoda, bet gan krievu valoda, taču viņi visu apgūst un saprot arī latviešu valodā.

Markuss(4 gadi un 6 mēneši) – aktīvs un sabiedriska bērns. Visu laiku rotaļājas vai iesaistās aktivitātēs kopā ar citiem grupas bērniem. Mazliet neskaidra runa, atbild uz jautājumu ar vienu vai diviem vārdiem, uzdod daudz jautājumu,

kuri sākas ar – kāpēc? Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 8 mēnešus.

Anastasija(4 gadi un 6 mēneši) – ģimenē pirmā valoda ir krievu valoda. Dienas gaitā gan ar bērniem, gan pedagogiem sarunājas abās valodās, bet lielāko tiesu latviešu valodā. Nepacietīga, aktīva, sabiedriska un ļoti skaļa. Nespēj ilgi koncentrēties vienai, konkrētai darbībai, labprāt iesaistās dažādās aktivitātēs gan vienatnē, gan ar citiem bērniem, bet ne uz ilgu laiku. Bieži uzdod jautājumus, taču reizēm jautājuma teikums sastāv no divām valodām – latviešu un krievu. Grupā mācās arī dvīņu māsa. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

Anna(4 gadi un 6 mēneši) – Anastasijas dvīņu māsa, arī ģimenē pirmā valoda ir krievu valoda. Prot gan ar bērniem, gan pedagogiem sarunāties latviešu valodā, jo saprot visu teikto latviešu valodā, bet lielākoties sarunājas krievu valodā. Labprāt rotaļājas vienatnē vai kopā ar tiem grupas bērniem, kuri arī saprot vai sarunājas krievu valodā. Pieklājīga, pozitīva meitene, bet ļoti pārdzīvo savas neveiksmes. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

Dāvids(4 gadi un 2 mēneši) – ļoti centīgs, sabiedriska, aktīvs zēns. Ar lielu prieku piedalās dažādās fiziskajās aktivitātēs. Ne vienmēr, bet brīžiem rausta valodu, izteikti ja par kaut ko satraucas. Draudzējas un rotaļājas kopā ar visiem grupas bērniem, nepatīk rotaļāties vienatnē. Prot pagaidīt, atbild uz uzdotajiem jautājumiem ar vienkāršiem vārdiem, teikumiem. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 1 mēnesi.

Gusts(3 gadi un 10 mēneši) – brīžiem ļoti kluss un grupas vidē neredzams, bet brīžiem ļoti skaļš un aktīvs. Var ilgstoši rotaļāties vienatnē, kā arī kopā ar citiem grupas bērniem. Ģimenē trešais bērns, kuram ir divi vecāki brāļi. Ar brāļiem 18-22 gadu starpība. Savā runā izmanto tādus vārdus, kurus izmanto pieauguši cilvēki. Pieklājīgs, ļoti skaidra vārdu izruna. Ļoti patīk skatīties un pētīt grāmatas. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

Nikola(4 gadi un 1 mēnesis) – mīļa, pieklājīga, centīga meitene. Vienmēr gatava kādam izpalīdzēt, visu saprot uzreiz, nav nepieciešams papildus paskaidrojums, norādes. Bagātīgs vārdu krājums, uzdod daudz jautājumu. Aktīvi kopā ar citiem bērniem, pārsvarā grupas meitenēm, rotaļājas grupas iekārtotajā *leļļu stūrītī*. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 1 mēnesi.

Elizabete(4 gadi un 4 mēneši) – ļoti nedroša meitene. Grūtības sagādā no rītiem atvadīties no mammas, bieži pauž savas emocijas vai nu apvainojoties uz kādu, vai arī raudot. Ļoti patīk zīmēt un darboties ar šķērēm un aplikācijas papīru. Ļoti daudz laika pavada pie galda zīmējot, nelabprāt rotaļājas vienatnē. Grupā izteiktas divas tuvas draudzenes ar pārējiem bērniem, ne labprāt komunicē. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 6 mēnešus.

Reičela(4 gadi un 2 mēneši) – sirsnīga, izpalīdzīga, atklāta meitene. Gatava vienmēr kādam izpalīdzēt. Bieži uzdod jautājumus, ļoti ziņkārīga. Neskaidra runa, nespēj izrunāt skaņu – R. Izteikti pārdzīvo savas neveiksmes. Labprāt rotaļājas ar lellēm un aktīvi pēta grāmatas. Vislabākā komunikācija grupā ir ar vienu tuvu draudzeni. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

Kristers(4 gadi un 9 mēneši) – izteikti aktīvs bērns. Ļoti patīk rotaļāties ar konstruktoriem un dažādiem klučiem. Ātri apvainojas, ja jautājums tiek uzdots viņam, bet uz to atbild kāds cits. Ne labprāt iesaistās mācību aktivitātēs. Ģimenē visi runā latviešu valodā, bet pērn pašmācības ceļā, skatoties animācijas filmas un rotaļājoties kopā ar citiem grupas bērniem apguvis krievu valodu un brīvi prot tajā sarunāties. Šobrīd lielas problēmas sagādā tas, ka šīs valodas jautājumus savā starpā, bērnam sarunājoties ar citiem, jo bērns labāk izvēlas komunicēt krievu valodā nekā, latviešu valodā. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 10 mēnešus.

Ance(3 gadi un 9 mēneši) – grupā pati jaunākā, sirsnīga un sabiedriska meitene. Ļoti apzinīga, izpilda visus darbus rūpīgi, ļoti centīga. No rītiem grūtības sagādā atvadīties no mammas un diendusas laikā ir grūtības aizmigt, jo meitene raud un sauc pēc mammas. Ļoti skaidra runa, savam vecumam ļoti bagātīgs vārdu krājums un bagātīga zināšanu bāze. Ļoti patīk zīmēt. Patīk rotaļāties kopā ar citiem bērniem. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

Alise(4 gadi un 5 mēneši) – komunikabla, atvērta, sirsnīga, mierīga meitene. Bagātīga zināšanu bāze un vārdu krājums. Ar lielu prieku un interesi iesaistās jebkādas aktivitātēs. Ļoti patīk mācīties un palīdzēt mācīties citiem. Skaitot dzejoļus un tautasdziesmas tos skaita izmantojot izteiksmi un balss intonāciju. Meitene bez problēmām komunicē ar visiem grupas bērniem, bērni vēlas draudzēties ar viņu un būt viņas sabiedrībā. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 4 mēnešus

Sofija(3 gadi un 10 mēneši) – aktīva, mazliet nepaklausīga meitene. Ģimenē pirmā valoda ir krievu valoda. Meitene ir ļoti spītīga, vēlas darīt tikai to ko pati grib. Ļoti ātri apvairojas. Saprot visu ko viņai saka latviešu valodā, taču nerunā latviešu valodā. Arī krievu valodā sazinās ļoti maz, pārsvarā nerunā nemaz. Grupā rotaļājas tikai ar tiem bērniem, kuri prot komunicēt krievu valodā. Āra vidē, nespēj sev atrast nodarbošanos, pārsvarā staigā vai skrien vienatnē un ļoti skaļi spiedz un smejas. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 1 gadu un 7 mēnešus.

Rūdolfs(4 gadi un 2 mēneši) – ļoti kustīgs, nepārliecināts par sevi. Bieži vien pārtrauc citus, kad tie runā un neuzklausa tos nemaz. Grūtības ar vienkāršu teikumu izveidi. Ja vēlas ko pastāstīt, bieži vien to izsaka ar 1-3 vārdiem, vai aicina sev līdzī un rāda uz attiecīgo lietu, notikumu ar roku žestiem. Ļoti patīk darbības ar dabas materiāliem. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 8 mēnešus.

Leons(4 gadi un 3 mēneši) – kluss, nesteidzīgs, bieži pārjautā, jo kaut ko bieži vien nav dzirdējis. Stāsta par redzēto, piedzīvoto, dzirdēto ar lielu prieku, taču vārdus izrunā ļoti neskaidri. Runā ļoti ātri, steidzīgi. Savā runā bieži, izteikti pauz emocijas. Ļoti pārdzīvo savas neveiksmes, bieži vien aizsapņojas, nejūtas ieinteresēts klausīties skolotājas stāstījumā. Rotaļās izteikti iesaistās ar grupas zēniem. Ļoti patīk darboties ar plastilīnu, kas zēnam arī ļoti labi padodas. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 5 mēnešus.

Emīls(3 gadi un 11 mēneši) – aktīvs, pašpārliecināts zēns. Ļoti vēlas visur būt pirmais un izteikts līderis rotaļās. Izteikti skaļš brīvajā laikā un rotaļās ārā, bet nelabprāt runā, kad tas nepieciešams mācību darbā. Zēns brīvi var sarunāties arī krievu valodā un ir mazliet sācis jau apgūt angļu valodu. Ikdienā komunicē pārsvarā tikai latviešu valodā. Ilgi vienatnē un kopā ar citiem bērniem var rotaļāties ar konstruktoriem un rotaļu klučiem. Brīžiem pārāk aktīvs un nesavaldīgs. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

Regīna(3 gadi un 11 mēneši) – kautrīga, bet reizē arī diezgan skaļa meitene. Uzdod ļoti daudz jautājumus, bieži vien neuztver domu, par to, ko viņai saka pedagogs vai grupas bērni. Mazs vārdu krājums, izteikti komunicē ar grupas zēniem. Labprātīgi rotaļājas grupiņas iekārtotajā *leļļu stūrītī*. Nespēj ilgstoši nokoncentrēties vienai darbībai. Bieži vien pildot darba uzdevumus, nepieciešams pedagoga atbalsts. Ļoti reti apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 1 gadu.

Linards(4 gadi un 3 mēneši) – labsirdīgs, draudzīgs un reizē arī nepacietīgs zēns. Skaidra runa, prot labi uzdot jautājumus. Bieži vien saka, ka saprot skolotājas uzdotos uzdevumus, bet rezultātā tie izdarīti ne tā kā vajadzētu. Bieži vien aizsapņojas un nesaprot, ko viņam jautā. Brīvi komunicē un rotaļājas ar visiem grupas bērniem. Ļoti patīk darboties ar plastilīnu un zīmēt. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 4 mēnešus.

Keita(4 gadi un 5 mēneši) – pacietīga, klusa, labsirdīga, emocionāla meitene. Ļoti patīk zīmēt un tas arī ļoti labi padodas. Prot uzdot daudzveidīgus jautājumus un atbildēt uz citu uzdotajiem jautājumiem. Izdarīs visus darbus atbilstoši norādēm. Iesaistās dažādās rotaļās un aktivitātēs ar visiem grupas bērniem. Bieži vien norauj vārdiem galotnes. Gandrīz vienmēr pieteiksies palīdzēt auklītei, skolotājai vai kādam no bērniem ja uzskatīs, ka tam nepieciešama palīdzība. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus un 6 mēnešus

Marians(4 gadi un 1 mēnesis) – nepārliecināts par sevi, mazliet lēnīgs, bet reizē labsirdīgs zēns. Grupas vidē nespēj atrast sev nodarbošanos ilgstošam laikam, ļoti ātri apnīk jebkāda nodarbe, nespēj tai ilgi veltīt savu uzmanību. Labprātāk rotaļājas kopā ar saviem tuvākajiem draugiem, vienu meiteni un diviem zēniem. Runa skaidra, bet zēns runā ļoti klusi. Pašam grūti noformulēt jautājumus, brīžiem nesaprot uzdotos jautājumus un nemāk atbildēt uz tiem. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2 gadus.

2.tabula. Bērnu iegūtie punkti pēc kritērijiem, lomu rotaļās(pētījuma sākumā)

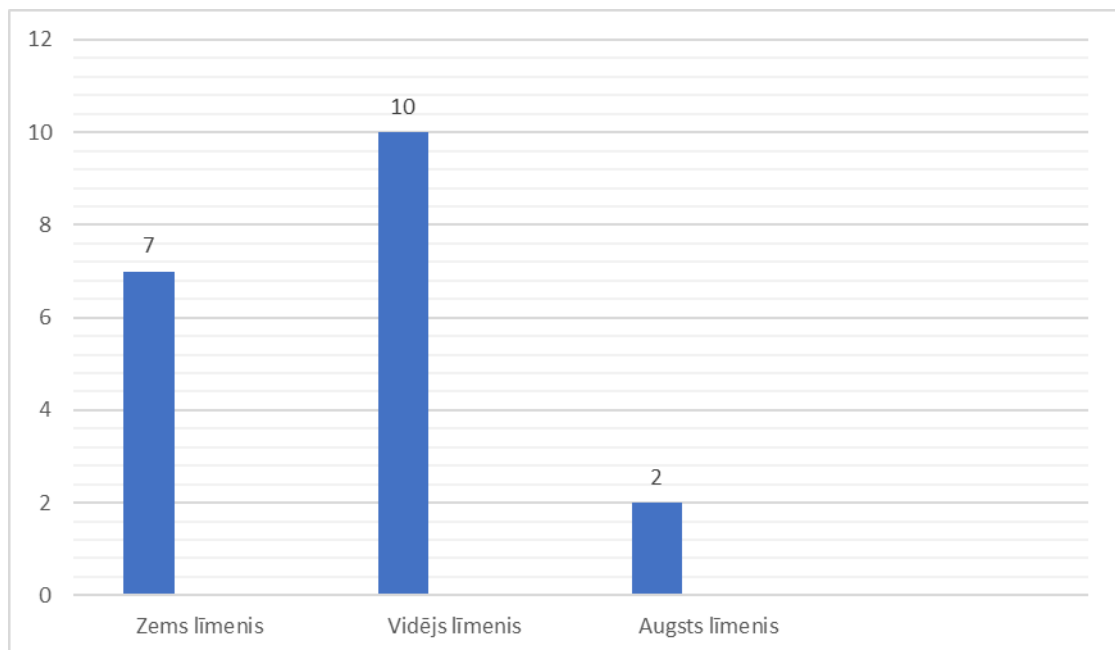
Bērna vārds	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs	5.Kritērijs	6.Kritērijs	Kopā
Markuss	2	1	1	1	1	2	8
Anastasija	2	2	1	2	2	2	11
Anna	2	1	1	1	2	2	9
Dāvids	2	2	1	1	1	2	9
Gusts	2	1	2	2	2	2	11
Nikola	2	2	2	2	2	2	12
Elizabete	3	2	2	3	2	2	14
Reičela	2	2	1	1	2	3	11

Kristers	1	1	1	1	2	1	7
Ance	2	1	2	2	2	2	11
Alise	2	2	2	3	2	3	14
Sofija	1	1	1	1	1	1	6
Rūdolf	1	1	1	1	1	2	7
Leons	1	1	2	2	2	2	10
Emīls	2	1	2	2	2	2	11
Regīna	2	2	2	1	2	2	11
Linards	2	2	1	2	2	2	11
Keita	3	2	2	2	2	2	13
Marians	2	1	1	1	1	1	7

Novērtējums līmeņos pēc kritērijiem:

- **Augsts līmenis** – 14-18 punkti.
- **Vidējs līmenis** – 10-13 punkti.
- **Zems līmenis** – 6-9 punkti.

Bērnu novērtējums pēc līmeņiem, kuri iegūti atbilstoši punktu skaitam pēc kritērijiem ir ļoti atšķirīgs. (skatīt 1.attēlu.)

1.attēls. Bērnu novērtējums līmeņos(pētījuma sākumā)

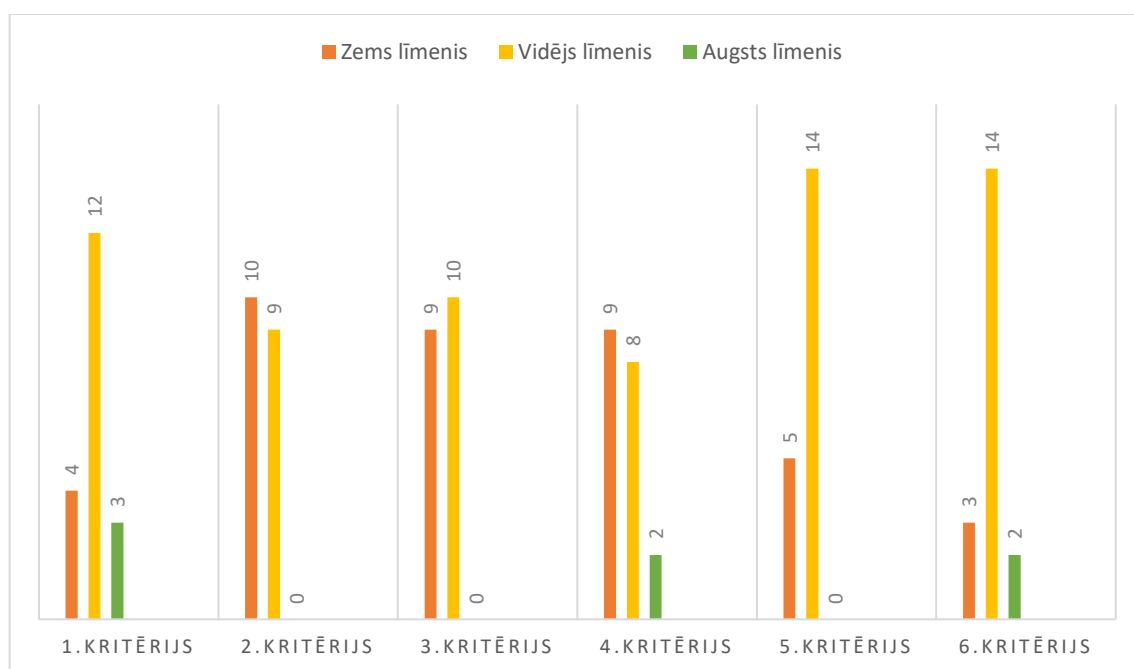
Pētījuma sākumā izanalizējot bērnu darbības pēc kritērijiem 2 bērni ieguva punktu skaitu(14-18 punkti), kas atbilst augstam līmenim. Šie bērni bija – Alise un Elizabete. Abas meitenes izrāda pietiekami lielu interesi par lomu rotaļām un prot iejusties lomās. Meitenes zina, kā sarunāties dialogā un kā uzvesties sarunājoties dialogā, prot uzdot vienkāršus jautājumus un sniegt arī uz tiem atbildes. Izspēlējot lomu rotaļas un sarunājoties dialogā abas meitenes, ne izteikti, bet tomēr pauž arī savas emocijas un bieži iesaista roku žestus. Reti, bet tomēr meitenes sarunājoties lieto arī pieklājības vārdus un frāzes.

10 bērni ieguva punktu skaitu(9-13 punkti), kas atbilst vidējam līmenim. Šie bērni bija – Anastasija, Gusts, Nikola, Reičela, Ance, Leons, Emīls, Regīna, Linards un Keita. Vidējam līmenim atbilstošo punktu skaita ieguvēji iesaistās lomu rotaļās, uzdod pāris jautājumus un sniedz uz tiem atbildes, necenšas veidot dialogus sarunājoties ar citiem un tikai dažos gadījumos neapzināti runā izmanto pieklājības vārdus un frāzes. Vislielākās grūtības šiem bērniem sagādā iejušanās pašā lomā, jo nav iepriekšējas pieredzes par attiecīgajām lomām un zināšanas ko šīs lomas pārstāvji tieši vai netieši dara.

Zemākajam līmenim(6-9 punkti), atbilstošu punktu skaitu ieguva 7 bērni. Tie bija – Markuss, Anna, Dāvids, Kristers, Sofija, Rūdolfis un Marians. Vairākums no šiem bērniem, īpaši neizrāda interesi par lomu rotaļām, jo labprātāk rotaļājas vienatnē, nevis kopā ar citiem. Vēl, piemēram Rūdolfis pirmsskolas izglītības iestādī sācis apmeklēt pavisam nesen un viņš ļoti maz arī runā. Dāvidam problēmas sagādā, tas, ka viņam ir grūti izrunāt vairākus vārdus, ir mazliet kautrīgs un brīžiem rausta valodu. Kristeram un Annai jautas kopā divas valodas, gan latviešu, gan krievu, bet Sofija nerunā gandrīz nemaz vispār. Marians un Leons brīžiem nesaprot nemaz, ko no viņiem prasa un sagaida, jo viņi bieži aizdomājas un īpaši neinteresējas par lomu rotaļām. Šiem bērniem arī trūkst pieredzes un zināšanu, ko dara attiecīgās lomas, kurās viņi iejutās. Šiem bērniem ir liela problēma ar jautājumiem, daži no bērniem prot uzdot jautājumus, bet neprot uz tiem atbildēt vai arī ir otra galējība, viņi prot uz tiem atbildēt ar vienkāršiem, īsiem vārdiem. Šo bērnu vidū, konkrētāk Sofijai, Leonam un Marianam nav izpratnes ko nozīmē

jautājums, kas tika viņiem uzdots no citu bērnu puses, tāpēc viņi arī nemāk uz tiem atbildēt.

Kopumā četros no sešiem kritērijiem izteikts līderis punktos bija vidējais līmenis. (sk. 2.attēlu.) Vienīgā atšķirība vērojam attiecībā uz 2. un 4. kritērija jautājumiem, kur ar mazu atšķirību līderis punktos bija zemākais līmenis.

2.attēls. Līmeņu sadalījums, pēc kritērijiem

2.3. Praktiskais darbs ar bērniem

Šajā laikā, kad darba autore veica bērnu novērojumus pirmsskolas izglītības iestādē, bērni tika novēroti dažādos dienas posmos, kuros viņi iesaistījās dažādās aktivitātēs, bet brīvajā laikā darba autore aicināja bērnus izspēlēt dažādas lomu rotaļas pēc viņas piedāvājumiem un pašu vēlmēm. Pirms lomu rotaļām, darba autore bērniem uzdeva jautājumus vai viņi zina, ko ikdienā un vispār dara šie cilvēki, lomu pārstāvji, kuru lomās viņi iejūtas. Atbildes bija dažādas, piemēram, lai izspēlētu ārsta un pacienta lomu rotaļu, bērni piekrita, jo zināja ko dara ārsts un pacienti, bet kad darba autore piedāvāja iejusties cirka pārstāvju lomās, daudzi bērni nemaz nezināja, ar ko nodarbojas cilvēki cirkā, jo iepriekš viņiem nebija nekādu zināšanu par cirku. Novērotās lomu rotaļas un dialogu sarunas darba autore pierakstīja un iemūžināja.

Skolotājs vēro bērna rotaļu, pats kļūst par rotaļu partneri, ja tas nepieciešams, lai bagātinātu vai padziļinātu bērna rotaļu pieredzi, skolotājs uzdod jautājumus, sniedz atgriezenisko saiti par rotaļas procesu, ja tas nepieciešams un dokumentē mācīšanos, kad tas notiek. (Tere Neuve Labrador, 2016, 44) Netiešā pedagoga vadības metode ir rotaļlietu ieviešana un rotaļu vides izveide pirms rotaļas sākuma, lai rosinātu interesi (gan rotaļīgu, gan izglītojošu) par jaunu tēmu vai bagātinātu jau esošās saturu. Rotaļlietām jābūt brīvai lietošanai bērniem. Rotaļlietas spēļu stūrītī ik pa laikam jāmaina, bet uzmanīgi, lai neuzspiestu rotaļas pret gribu. (Pšeničnikova, 2011, 6)

Kā pirmo rotaļu no darba autores atlasītajām un ieteiktajām bērni izvēlējās lomu rotaļu „Kafejnīca”, jo visiem bērnu grupas bērniem bija patīkama iepriekšējā pieredze ar kafejnīcas apmeklēšanu. Grupā bija pieejami daudz un dažādu, bērnu grupas audzinātājas izgatavoti pārtikas produkti, kā arī trauki, kas lieliski iederējās kafejnīcā.

„Kafejnīca”

Kasiere – Anastasija

Pārdevēja/apkalpotāja – Elizabete

Pircēja – Reičela

Reičela: Labdien!

Anastasija: Labdien!

Elizabete: Labdien! Ko tu gribētu nopirkt?

Reičela: Es gribu nopirkt 3 konfektes un 1 desiņu.

Elizabete: Lūdzu, ņem! Vai vairāk neko nepirksi?

Reičela: Vēl 3 picas.

Elizabete: Te būs ņem!

Reičela: Cik tas maksās?

Anastasija: Jāmaksā 5 naudiņas!

Reičela: Lūdzu! Atā!

Anastasija: Paldies, atā!

Elizabete: Nāc vēlāk atkal, atā!

Rotaļā iesaistās 3 bērni, kuri katrs iejūtas savā lomā. Dialoga sarunas laikā tiek ievērota pieklājība, neviens, nevienu nepārtrauc. Tiek uzdoti jautājumi, sniegtas sakarīgas atbildes un tiek ievēroti arī pieklājības vārdi. Meitenes viena otru uzrunā – tu. Lomu rotaļas laikā bērnu izveidotais dialogs ir īss, bet pārlicinošs. Bērni lomu rotaļā izmanto, rotaļas izspēlei atbilstošus, tematiskus atribūtus – rotaļu traukus un pārtikas produktus, par kuriem, arī notiek, saruna lomu rotaļas laikā.

(sk. 3.attēlu)

3.attēls. Lomu rotaļas „Kafejnīca” norise

„Kafejnīca”

Klients – Keita

Oficiants – Linards

Oficiants – Rūdolfis

Keita: Labdien!

Linards: Labdien!

Keita: Kur es varu sēdēt?

Linards: Var sēdēt tur, pie galda, kur brīvas vietas!

Gusts: Lūdzu, te ir ēdienkarte, varat izvēlēties ko ēst un dzert!

Gusts: Kad izvēlēšies, pasauciet mani!

Keita: Labi!

Keita: Es izvēlējos!

Gusts: Ko jūs izvēlējāties?

Keita: Es ēdīšu picu un šokolādes kūku!

Gusts: Labi, pierakstīju!

Linards: Kad būs gatavs atnesīsim!

Gusts: Un ko jūs gribēsiet dzert?

Keita: Es gribu kafiju!

Gusts: Labi, gaidiet!

Linards: Lūdzu, te būs jūsu kūka, pica un kafija. Labu ēstgribu!

Keita: Paldies!

Gusts: Te būs salvetes un paliktnītis!

Keita: Vai es varu atstāt traukus uz galda?

Gusts: Jā, es savākšu!

Keita: Cik man jāmaksā?

Linards: Kopā būs 3 eiro!

Keita: Lūdzu, 3 eiro!

Linards: Paldies, uzredzēšanos!

Keita: Uzredzēšanos!

Gusts: Atā!

Šajā lomu rotaļā piedalās 3 bērni, no kuriem viena meitene iejūtas kafejnīcas klienta lomā, bet abi zēni oficiantu lomās. Pirms šīs lomu rotaļas bērni kopā ar pedagogu ierīkoja vietu un sagatavoja nepieciešamos atribūtus. (*sk. 4.attēlu*) Bērni viens uzrunā pieklājīgi kā svešiniekus uz – jūs. Dialoga laikā tiek uzdoti secīgi jautājumi un ievērota pieklājība. Šo lomu rotaļu varēja izspēlēt divi bērni, attiecīgi vienam iejūtoties klienta un otram oficianta lomās, bet viņi izvēlējās iekļaut vēl vienu bērnu, kurš arī iejūtos oficianta lomā. Abi zēni iejūtoties oficiantu lomās, lieliski viens otru papildināja ar darbībām un dialoga sarunas uzturēšanu. Izspēlējot šo lomu rotaļu un veidojot tās dialogus, bērni izmantoja savu iepriekšējo pieredzi par kafejnīcas apmeklēšanu.

4.attēls. Lomu rotaļas „Kafejnīca” darbība un darbības vietas ierīkojums

Otro lomu rotaļu bērni arī bērni izvēlējās paši, no darba autorei ieteikumiem. Īpašs iemesls bija meitene Alise, jo viņas vecmāmiņa strādā kādā ģimenes ārsta praksē par ģimenes ārsti, tāpēc arī meitene ļoti vēlējās izspēlēt šo lomu rotaļu, pašai arī piedaloties tajā un iejūtoties ārsta lomā.

„Ārsts un pacients”

Pacients – Nikola

Ārste – Alise

Alise: Labdien, kas jums sāp?

Nikola: Labdien! Man sāp kāja.

Alise: Apgulieties, lūdzu, lai es varu to apskatīt! Kura kāja jums sāp?

Nikola: Man sāp šī kāja(*rāda uz labo kāju*)

Alise: Kad jums sāka sāpēt?

Nikola: Vakar

Alise: Vai jūs kritāt?

Nikola: Jā.

Alise: Kur jūs nokritāt?

Nikola: Vakar laukumiņā, pie šūpolēm.

Alise: Vai ļoti sāp?

Nikola: Jā.

Alise: Es jums izrakstīšu zāles, lai vairs nesāpētu.

Nikola: Tās būs garšīgas zāles?

Alise: Jā, lūdzu, tās tev jānopērķ!

Nikola: Labi, paldies!

„Ārsts un pacients”

Ārste – Ance

Pacients – Marians

Ance: Labdien! Kas jums kaiš?

Marians: Man sāp vēders.

Ance: Apgulies, man vajadzēs paskatīties!(paskatās un patausta)

Ance: Tu esi saēdies pārāk daudz konfekšu, tāpēc arī sāp.

Marians: Skaidrs!

Ance: Neēd vairs tik daudz un dzer ūdeni, tad nesāpēs!

Marians: Labi, neēdīšu!

Ance: Uzredzēšanos!

Divas dažādas situācijas ar identiskām lomām izspēlēja kopā četri bērni. Divas meitenes – Alise un Ance iejutās ārstes lomā, bet Nikola un Marians iejutās pacientu lomās. Katram pacientam bija sava, pilnīgi atšķirīga problēma, un abām ārstēm bija pilnīgi pretējas pieejas, rekomendācijas kā šīs problēmas novērst. Dialogu laikā tika ļoti labi ievērota runātāju secība, viens uzdeva jautājumus, otrs atbildēja, kā arī ļoti labi pamatotas veikt nepieciešamās darbības. Meiteņu dialogs bija garāks, viena otru uzrunāja uz – jūs, kā arī veiksmīgi pielietoti dialoga laikā pieklājības vārdi. Zēna un meitenes dialoga laikā, viņi abi viens otru uzrunāja uz – tu, bet pieklājības vārdus izmantoja tikai meitene.

Lomu rotaļu, kurā bērniem jāiejūtas pirmsskolas audzinātājas un pirmsskolas audzēkņa lomā izvēlējās paši bērni un to arī ieteica, grupas audzinātāja, jo vēlējās noskaidrot vai bērni pievērsīs lielu uzmanību viņas ikdienas darbībām strādājot šajā profesijā ikdienā kopā ar bērniem.

„Audzinātāja un bērni”

Audzinātāja – Alise

Audzēkne - Elizabete

Alise: Šodien mēs mācīsimies veidot tārpiņu!

Elizabete: Kā to taisa?

Alise: Jāpaņem plastilīns un jāizveido vairākas mazas bumbiņas!

Elizabete: Es taisīšu brūnā krāsā.

Alise: Varēsi taisīt kādās krāsās gribēsi. Kas jādara pirmais?

Elizabete: Jāpaņem plastilīns un jāizveido bumbiņa.

Alise: Jā, pareizi!

(Veido bumbiņas(lodītes))

Alise: Nu kā tev sanāk?

Elizabete: Man gatavas bumbiņas. Kas bija jādara tagad?

Alise: Jāsalieliek viena pie otras, lai sanāk tārpiņš un jāuztaisa radziņi un acis.

Elizabete: Man laikam gatavs.

Alise: Tev labi sanāca.

Meitenes izspēlēja lomu rotaļu par to kā viņas ikdienā redz sevi un savu grupiņas audzinātāju. Šis dialogs tika novērots pēcpusdienas cēlienā, kad meitenes vēlējās izveidot vēl vienu tādu pašu tārpiņu, kā tas jau tika darīts rīta cēlienā, nodarbību laikā. Sarunājoties dialogā meitenes viena otrai uzdod jautājumus un atbild arī uz uzdotiem jautājumiem.

Pie lomu rotaļas „Ciemīņi” un „Tārpiņu tikšanās” izspēles, nonācām kopā ar bērniem, pārrunājot ko bērni labprāt dara brīvdienās. Vairāki bērni no grupas atbildēja, ka viņi dodas ciemos pie draugiem vai radiem, bet citi pastāstīja, ka brauc ekskursijās, dodas uz rotaļu laukumiņu vai pastaigājas kopā ar ģimeni pa parku un meža taku, kura nesen ierīkota netālu no pirmsskolas izglītības iestādes.

„Ciemīņi”

Kristers: Tuk, tuk, tuk. *(klauvē)*

Regīna: Kas tur ir?

Kristers: Kristers

Regīna: Čau!

Kristers: Čau!

Regīna: Nāc iekšā!

Kristers: Es atnācu pie tevis ciemos.

Regīna: Sēdies te, šajā mājā sanāk vieta tikai diviem.

Kristers: Es zinu. Ko darīsim?

Regīna: Tu gribi kaut ko ēst?

Kristers: Jā.

Regīna: Man ir cepumi un kola.

Kristers: Man garšo cepumi un kola.

Regīna: Lūdzu, te ir cepumi un te krūzītē kola.

Kristers: Paldies!

Regīna: Te ir kola man.

Kristers: Ko paspēlēsim?

Regīna: Man ir kluči, šī te aitiņa, lācis un zirdziņš.

Kristers: Es zinu, es uzcelšu viņiem apkārt žogu, kur staigāt.

Regīna: Bet, es uztaisīšu, kur viņiem gulēt.

Bērni pēcpusdienas cēliena laikā pēc darba autorei rosinājuma, izvēlējās izspēlēt lomu rotaļu par iešanu ciemos jeb „Ciemīņi”. *(skatīt 5.attēlu)* Bērnu izmantotie vārdi dialoga sarunas laikā ir ļoti vienkārši, bet ar šiem vienkāršajiem vārdiem, bērni pasaka savas domas, darbības un spēj viens otru saprast. Dialogs ir ļoti vienkāršs, taču arī šajā dialogā tiek ievērota runātāju secība. Bērni savā starpā uzdod sev jautājumus un atbild, ievēro pieklājību un beigās caur dialogu nonāk pie vienotas darbības, kuras mērķis bija iešana ciemos – kopīga rotaļāšanās ar mantām. Uztvert galveno domu par ciemos iešanu un procesu kā un kur tas notiek, palīdz sekmēt lielā konstruētā rotaļu koka māja.

5.attēls. Māja lomu rotaļā „Ciemīņi”

„Tārpiņu tikšanās”

Gusts: Čau!

Keita: Čau.

Gusts: Kā tev iet?

Keita: Man labi, kā tev?

Gusts: Arī labi, kur tu ej?

Keita: Es ar saviem bērniņiem eju uz mežu, lasīt sēnes.

Gusts: Kur tu liksi sēnes?

Keita: Salasīsim ziemai, lai var sasaldēt un taisīt mērci.

Gusts: Es jau vakar biju mežā un salasīju sēnes un vakar apēdu.

Keita: Visas jau nolasīji?

Gusts: Nē, vēl palika daudz

Keita: Tad labi. Kur tu ej?

Gusts: Es ar draudzeni ejam uz parku.

Keita: Ko jūs tur darīsiet?

Gusts: Mēs iesim apskatīt jaunus karuseļus. Vai tu jau tur biji?

Keita: Nē, bet varbūt vakarā arī aiziesim. Tu vēl būsi tur?

Gusts: Ja, nebūs ļoti auksts tad jā.

Keita: Bet, tagad jau nav auksts.

Gusts: Nu jā, bet vēlāk var būt.

Keita: Ā nu labi, tad atā.

Gusts: Atā, atā!

Bērni rotaļājas ar darba autores pašizgatavotajiem rekvizītiem un sarunājas dialogos. (sk. 6.attēlu) Sarunājoties dialogā, šie bērni gan sākumā sasveicinājās, gan atvadījās, ievēroja runāšanas secību, viens otru nepārtrauca, uzdeva gan tiešus, gan pretjautājumus un arī skaidri uz tiem atbildēja.

6.attēls. Darba autores izgatavotie rekvizīti

Veicot pētījumu un novērojot bērnus visas dienas garumā, darba autore pievērša uzmanību, ko bērni labprāt dara brīvajā laikā, kad nav jāveic mācību uzdevumi. Visbiežāk bērni kopā rotaļājas, aplūko grāmatas vai zīmē un krāso. Kādā pēcpusdienā darba autore novēroja bērnus un piefiksēja viņu sarunas kopā krāsojot.

„Sarunas pie galda

Alise: Mēs ar mammu, tēti un brāli sestdien bijām uz kino uz *Trakajām Ķepām*, uz bērnu parku un vēl uz kafejnīcu. Mans tētis drīz brauks uz Zviedriju, tāpēc mēs visi bijām kopā visu dienu

Ance: Kāpēc tavs tētis brauks uz turieni?

Alise: Viņš tur brauks strādāt.

Emīls: Es esmu bijis Zviedrijā.

Ance: Tu arī brauksi ar tēti?

Alise: Nē, tikai viņš, bet mēs kādreiz aizbrauksim ciemos, laikiem tad, kad būs rudens brīvdienas brālim skolā.

Linards: Man brālis šodien nāks pakaļ uz dārziņu.

Ance: Es zinu kā sauc tavu brāli. Sandis.

Linards: Jā, es jau zinu.

Alise: Es tevi vakar Ance, redzēju veikalā, tu mani redzēji?

Ance: Jā, es ar omi bijām veikalā pēc saldējuma.

Alise: Kāpēc tad tu man neteici čau?

Ance: Es nezinu.

Reičela: Es arī Anci vienreiz redzēju ārā un viņa man arī neteica čau.

Alise: Iesim Ance tagad spēlēties?

Ance: Tu jau pabeidzi krāsot?

Alise: Jā.

Emīls: Es arī iešu ar jums.

Šis dialogs notika pavisam spontāni, tajā no paša sākuma līdz beigām bija divas meitenes – Alise un Ance, taču ik pa laikam uz meiteņu jautājumiem vai vienkārši sarunu ar savu sakāmo papildināja citi bērni, kas šo dialogu pārvērta

nelielā diskusijā. Saruna ritēja ļoti plūstoši un pat jau sākumā sarunai bija cits temats un kāds ar savu iestarpināto teikumu netīši nomainīja tematu, bērnos tas neraisīja nekādu apjukumu un saruna turpināja attīstīties līdz pat beigām saturiski. Šī saruna notika brīvi pie galda visiem kopā krāsojot kopētos attēlus.(sk.7.attēlu)

7.attēls. Bērnu sarunas pie galda krāsojot

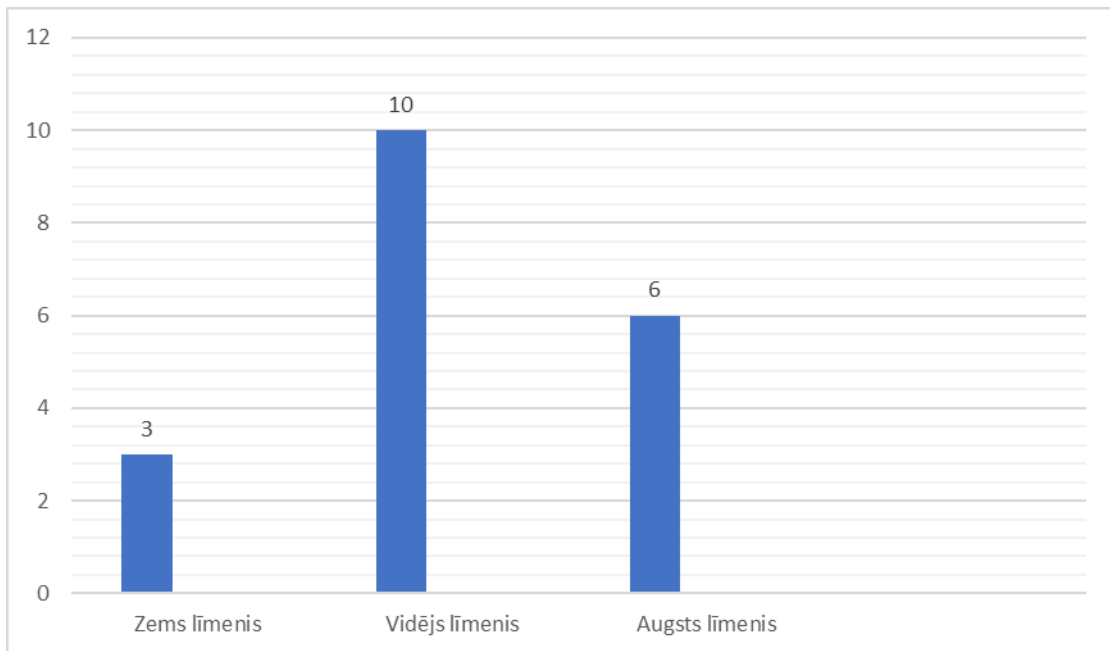
2.4. Pētījuma rezultāti un analīze

Lai pārlicinātos par pētījuma īstenošanos un pārlicinātos vai hipotēze ir apstiprinājusies, darba autore veica atkārtotu bērnu dialogrunas izvērtēšanu lomu rotaļās pēc kritērijiem. Bija vērojamas mazākas un lielākas izmaiņas.(sk. 3. tabulu)

2.tabula. Bērnu iegūtie punkti pēc kritērijiem, lomu rotaļās(pētījuma beigās)

Bērna vārds	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs	5.Kritērijs	6.Kritērijs	Kopā
Markuss	2	2	2	1	2	2	11
Anastasija	3	2	2	2	2	2	13
Anna	2	2	2	1	2	2	11
Dāvids	2	2	2	1	2	2	11
Gusts	2	2	2	2	3	3	14
Nikola	3	2	2	2	3	3	15
Elizabete	3	2	2	3	3	3	16
Reičela	3	2	2	1	2	3	13
Kristers	2	1	2	2	2	1	10
Ance	2	2	3	3	2	2	14
Alise	3	3	2	3	2	3	16
Sofija	2	1	1	1	1	1	7
Rūdolfš	2	1	1	1	2	2	9
Leons	2	2	2	2	2	2	12
Emīls	2	2	2	3	2	2	13
Regīna	3	2	2	1	2	3	13
Linards	3	2	2	2	2	2	13
Keita	3	3	2	2	2	3	15
Marians	2	2	1	1	1	2	9

Salīdzinot un analizējot iegūtos datus pētījuma beigās, bērnu starpā redzamas mazākas vai lielākas izmaiņas, bet visiem bērniem izmaiņas ir pozitīvā ziņā. Vairāki bērni sasnieguši jaunus līmeņus pēc punktiem. (sk. 8. attēlu)

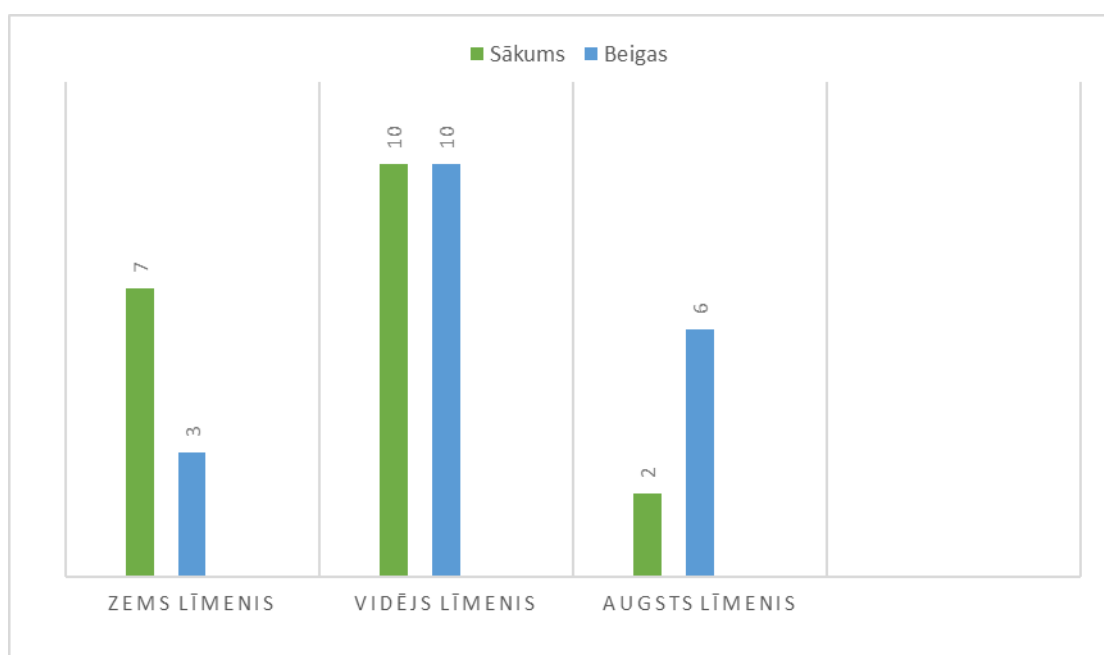
8.attēls. Bērnu novērtējums līmeņos procentuāli(pētījuma beigās)

Pēc atkārtota pētījuma veikšanas augstu līmeni sasnieguši seši bērni un tie ir – Alise, Elizabete, Keita, Nikola, Ance un Gusts. Izteikti uzlabojumi sarunājoties dialogrunā šiem bērniem redzami attiecībā uz piekto kritēriju, bērni uzlabojuši savas iemaņas atbildot uz jautājumiem, kā arī uz sesto kritēriju, par pieklājīgu vārdu un frāžu lietojumu savā dialogrunā. Attiecībā uz visiem kritērijiem, neviens no sešiem bērniem, kuri kopā beigu rezultātā ieguva augstāko līmeni, nevienā kritērijā nesaņēma punktu novērtējumu, kurš atbilstu zemākajam līmenim, tikai tādus, kas atbilst vidējam un augstam līmenim.

Vidēju līmeni sasnieguši desmit bērni – Markuss, Anastasija, Anna, Dāvids, Reičēla, Kristers, Leons, Emīls, Regīna un Linards. Vairākumam no šiem vidējo līmeni sasniegušajiem bērniem uzlabojumi ir attiecībā uz trešo kritēriju – prot sarunāties dialogā rotaļas laikā. Ja pētījuma sākumā šie bērni pārsvarā klausījās ko viņiem jautā un atbildēja visbiežāk ar vienkāršiem vārdiem, pasakot vienu līdz diviem vārdiem, vai atbildot tikai ar jā un nē, tad tagad jau šie bērni sāk atbildēt arī ar vienkāršiem īsākiem vai garākiem teikumiem un arī pauž savas emocijas sarunājoties dialogā. Šo bērnu starpā ir arī pieaugusi vispārēja interese par lomu rotaļām.

Trīs bērni vēl joprojām pēc pētījuma veikšanas atkārtoti iekļaujas zemākajā līmenī, bet arī šeit ir vērojamas mazas izmaiņas pozitīvā ziņā. Vēljoprojām šajā līmenī iekļaujas – Sofija, Rūdolf un Marians. Marianam un Rūdfam pavisam maz pietrūka, lai sasniegtu vidējo līmeni, bet Sofija stabili atbilst zemākajam līmenim. Sofijai vienīgie uzlabojumi novērojami tajā, ka viņa vairāk sāk vispārīgi ieinteresēties par lomu rotaļām, bet attiecībā uz pārējiem kritērijiem uzlabojumu nav, jo vienkārši meitene gandrīz nemaz nerunā latviski un ļoti maz runā krievu valodā. Rūdfam tāpat kā Sofijai parādījusies lielāka interese par lomu rotaļām, kā arī uzlabojumi redzami saistībā ar atbildēšanu uz uzdotajiem jautājumiem, parādījusies skaidrāka un sakarīgāka valoda, kā arī atbildes vairs nav izteiktas tikai ar vienu vārdu, bet jau no viņa puses tiek mēģināts izveidot īsus teikumus. Marians savā dialogrunā lomu rotaļās sācis izmantot pieklājības vārdus un vairāk sapratis kā pareizi iejusties lomās, kuras viņš izvēlējās. Diemžēl neviens no šiem trim bērniem, nevienā novērtējumā pēc kritērijiem nesaņēma punktu skaitu, kas atbilstu augstam līmenim.

Izmaiņas starp līmeņiem ir atšķirīgs, bet priecē, tas, ka augstāko līmeni pēc atkārtota pētījuma veikšanas sasnieguši vairāk bērni nekā pētījuma sākumā. Priecē arī tas, ka atšķirībā no pētījuma sākumā iegūtajiem datiem, šobrīd pēc atkārtotas pētījuma veikšanas zemāko līmeni ieguvīši mazāks bērnu skaits. (sk.9.attēlu)

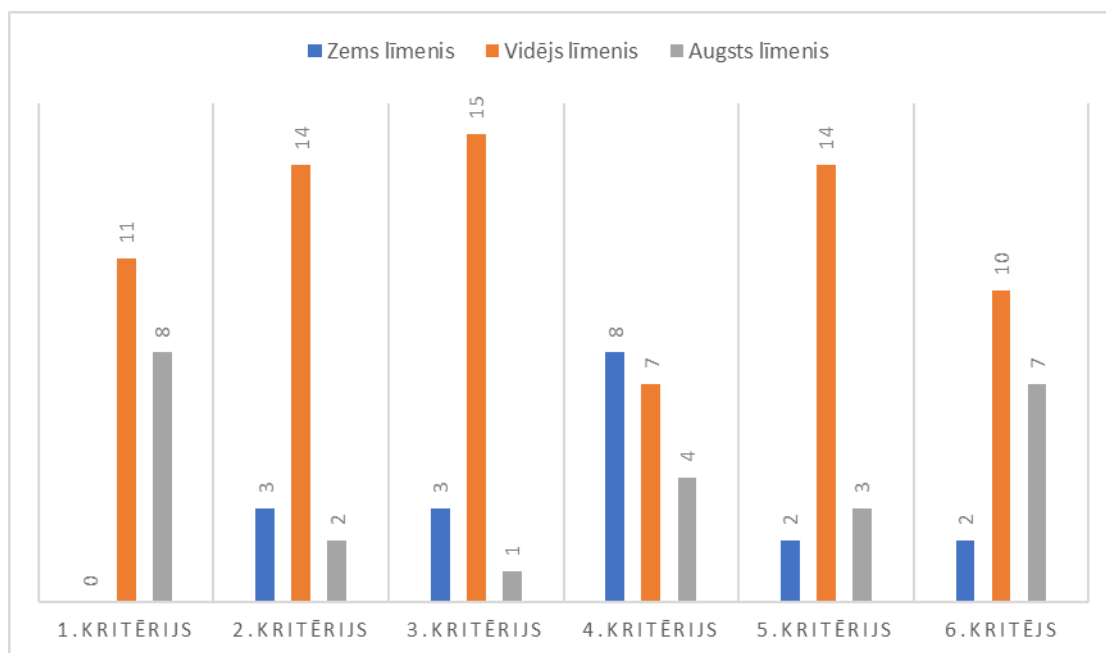
9.attēls. Līmeņu izmaiņas pētījuma sākumā un beigās

Pētījuma sākumā uzrādītie dati, parādīja, ka tad augstāko līmeni bija sasnieguši divi bērni no visas grupas. Abas meitenes Alise un Elizabete, kuras jau pētījuma sākumā sasniedz augstāko līmeni, to arī saglabājušas un viņām pievienojušies vēl četri bērni, Gusts, Nikola, Keita un Ance, kuri pirms tam uzrādīja vidējam līmenim atbilstošus sasniegtos rezultātus.

Vidējo līmeni tāpat kā pētījuma sākumā, arī tā beigās sasnieguši desmit bērni no visas grupas deviņpadsmit bērniem. Izmaiņas vērojamas tajā, ka seši no tiem desmit bērniem, kuri šo līmeni ieguva jau pētījuma sākumā un tie ir Anastasija, Regīna, Linards, Reičela, Emīls un Leons, arī šo pašu līmeni saglabā pētījuma beigās. Četri bērni, Ance, Nikola, Keita un Gusts, pievienojušies augstākajam līmenim, bet uz vidējo līmeni no zemākā līmeņa pacēlušies citi četri bērni un tie ir Markuss, Dāvids, Anna un Kristers.

Pētījuma beigās zemāko līmeni saglabā tie paši trīs bērni, Sofija, Marians un Rūdolfs, kuri to jau sasniedza pētījuma sākumā.

Vērtējot visus sešus kritērijus pēc tā, kāds līmenis dominē visos kritērijos varu skaidri teikt, ka tas ir vidējais līmenis, jo to pierāda jau iepriekš izanalizētie bērnu uzrādītie rezultāti, kā arī kopējie rezultāti. (*sk. 10.attēlu*) Vienīgais kritērijs, kurā līderis pēc iegūtajiem un analizētajiem rezultātiem ir zems līmenis, tas ir ceturtais kritērijs jeb prasme uzdot daudzveidīgus jautājumus. Pētījuma beigās pirmajā kritērijā – izrāda interesi par lomu rotaļām un iesaistās tajās, neviens bērns nesaņēma vērtējumu, kurš atbilstu zemam līmenim, bet gan vērtējumus, kuri atbilst vidējam vai augstam līmenim.

10.attēls. Bērnu sasniegtie rezultāti pētījumu beigās pēc kritērijiem

Salīdzinot ar pētījuma sākumā iegūtajiem datiem un pētījuma beigās iegūtajiem datiem, rezultāti izteikti uzlabojušies bērnu rezultātos par otro kritēriju – prot iejusties lomā, pildot tās pienākumus. Izņemot pirmo kritēriju un ceturto kritēriju, visos kritērijos, kur pētījuma sākumā tika uzrādīts zemākais līmenis bērnu vidū, visur rezultāti uzlabojušies.

Pētījuma sākumā pēc iegūtajiem rezultātiem augstākais punktu skaits, ko kāds bērns saņēma bija četrpadsmit punkti un zemākais seši punkti, pētījuma beigās pēc iegūtajiem rezultātiem augstākais punktu skaits ir sešpadsmit un zemākais septiņi punkti.

Pašās pētījuma beigās, apkopojot visus iegūtos datus, varu secināt, ka mana pirms pētījuma sākšanas izvirzītā hipotēze, ka : Bērnu dialogrunas veicināšana notiks sekmīgāk, ja ikdienas pedagoģiskajā procesā vairāk tiks aktualizētas lomu rotaļas bērnu starpā; pedagogs vairāk pievērsīs uzmanību un sekos līdzi kā bērni sarunājas ikdienā, izspēlējot lomu rotaļas; bērns iesaistīsies tādās lomu rotaļās, kuras viņam patīk un viņš zina, kas tieši ir un ar ko nodarbojas tie pārstāvji, kuru lomās viņš iejūtas, ir apstiprinājusies. Tie bērni, kuri labprāt iesaistījās lomu rotaļās un kuri zināja, kā jāiejūtas attiecīgi viņu izvēlētajās lomās, izspēlējot lomu rotaļas, pētījuma beigās uzrādīja arī visaugstvērtīgākos rezultātus.

Secinājumi: Lomu rotaļās labprāt iesaistās un par tām ieinteresējas tie bērni, kuri ir droši, atvērti, kuriem nav problēmas ar latviešu valodu, runu un, kuri spēj sarunāties dialogos. Bērniem piesaistošākas ir tās lomu rotaļas, kuras viņiem jau ir pazīstamas un tādas, kurās viņi zina, kas jādara šo lomu pārstāvjiem. Izmantojot dažādus rekvizītus un atribūtus, bērni lomu rotaļas izspēlē radošāk un labāk iejūtas savās lomās.

Secinājumi

1. Pirmsskolas vecumā bērns savu lielāko dienas daļu pavada rotaļājoties, rotaļa bērnu sagatavo dzīves darbībām. Rotaļās bērns jūtas brīvs, nepiespiests, pats rada savu domu un jūtu pasauli, pats rada sev pozitīvas vai negatīvas emocijas.
2. Rotaļa netiek balstīta uz zināšanu apgūšanu, bērns rotaļājoties bagātina savu pieredzi, mācās pats, bez uzspiestas gribas.
3. Valoda neiedzimst, to apgūst un iemācās atdarinot apkārt dzirdēto, bērna valodā parādās viņa domas, pārdzīvojumi, sajūtas, emocijas.
4. Lai attīstītos bērnu valoda un runa, svarīga ir vide, kurā viņš attīstās, mācās, rotaļājās, dzīvo un cilvēki, kas ir viņam apkārt, jo valodu un runu nepieciešams praktizēt, ne tikai atkārtojot dzirdēto, bet sarunājoties un veidojot saskarsmi ar citiem cilvēkiem.
5. Dialogs paver bērnam iespējas vairāk komunicēt ar citiem cilvēkiem, sadarboties, mācīties ieklausīties citos, apgūt prasmi sekmīgi sarunāties, uzdot jautājumus, īstenot runas un uzvedības kultūru.
6. Dialogs nevar būt iestudēts un iemācāms kā dzejolis, tas notiek spontāni, sarunājoties, par ko tajā sarunāties ietekmē apkārtējā vide, aktualitātes pasaulē vai bērnu gadījumā mājās, ģimenē, pirmsskolā.
7. Lai dialogs izdotos tā procesā, svarīgi ir būt aktīvām abām pusēm, lai informāciju varētu gan nodot, gan saņemt pretī.
8. Pētījuma beigās, varu konstatēt, ka pirmsskolā nepieciešams vēl vairāk aktualizēt lomu rotaļas, jo tās palīdz sekmēt vairākas citas prasmes kā – vārdu krājuma apguvi, dialogrunu, emociju paušanu, iztēli, komunikāciju un saskarsmi ar citiem u.c.
9. Tiem, bērniem, kuriem ir interese par lomu rotaļām un arī nelielas zināšanas par šo lomu pārstāvjiem, ir vieglāk iejusties šajās lomās un arī sarunāties dialogā.
10. Lomu rotaļas izspēlēt un arī sekmēt dialogrunu tajās, ļoti palīdz dažādi priekšmeti un rotaļlietas, kas tieši vai netieši ir saistītas ar attiecīgās lomu rotaļas, lomu pārstāvju darbībām. Pētījuma laikā bērniem uzburt īstu kafejnīcas ainu, palīdzēja uzburt galdu iekārtojums, spēļu trauku un ēdienu izmantošana, par ko arī bērni sarunājās savos dialogos lomu rotaļas laikā.

Priekšlikumi

1. Pedagogam vairāk runāt ar bērniem, izjautāt viņus, par ko viņi interesējas, kas viņiem patīk, nepatīk, par ko gribētu uzzināt ko jaunu, un pēc bērnu sniegtajām atbildēm apkopot tās un izvēlēties kādas lomu rotaļas iekļaut ikdienas mācību procesā un bērnu brīvajā laikā.
2. Sagatavot dažādus materiālus, prezentācijas ar attēliem vai video caur kuriem bērni gūtu zināšanas, ko dara, kā izskatās un kādi ir viņu pienākumi, par attiecīgo lomu pārstāvjiem, kuru lomās viņi vēlas iejusties.
3. Pedagogam šajā bērnu vecumā (trīs līdz četri gadi) vajadzētu būt galvenajam lomu rotaļu koordinatoram, palīdzot tās izvēlēties, kā arī rosinot bērnus sarunāties dialogrunā.
4. Pedagogam sastādot mēneša plānus, iekļaut tādus uzdevumus mācību procesā, kuros bērni varētu izgatavot dažādus atribūtus, kas būtu noderīgi turpmāk izspēlējot lomu rotaļas.
5. Vairāk sarunāties, pievērst uzmanību tiem bērniem, kuri ikdienā neizrāda nekādu vai mazu interesi par lomu rotaļām, vienkārši sarunājoties ar šiem bērniem dialogos, nevis tieši lomu rotaļās, bet par lomu rotaļām, kurās šie bērni labprāt iesaistītos.
6. Regulāri mainīt pieejamo rotaļlietu klāstu grupā.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Apsalons, E. (2013) *Komunikācijas kompetence: Kā saprasties un veidot attiecības*. Rīga: Zvaigzne ABC.
2. Augstkalne, D., Randoha, A. (2011) Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Latvija PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU INTELEKTUĀLO SPĒJU SEKMĒŠANA ROTAĻU DAUDZVEIDĪBĀ Pieejams: https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Randoha_Augstkalne.pdf
3. Baha V. (2008) *Es varu*. Rīga: Pētergailis.
4. Bohāne, J., Gruznova, D. (2011) Daugavpils Universitāte, Latvija Saskarsmes kultūras VEIDOŠANĀS ĪPATNĪBAS AGRĪNA PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNIEM Pieejams: https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Gruznova_Bohane.pdf
5. Brice B. (2013) *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: Raka.
6. Dzintere D., Stangaine I., Augstkalne D. (2014) *Bērna komunikatīvās kompetences attīstība*. Rīga: Raka.
7. Dzintere, D., Stangaine, I. (2005). *Rotaļa – bērnu dzīvesveids*. Rīga: Raka.
8. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: Raka.
9. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
10. Jurgena I. (2001) *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Izglītības soļi.
11. Kreps J. (2019) *Role-Playing 101: Why Children Learn Faster with Interactive Activities*. Pieejams: <https://tessais.org/role-playing-101-why-children-learn-faster-with-interactive-activities/>
12. Krēgere-Medne G. (2016) *Bērna emocionālā un valodas attīstība: 2 līdz 3 gadus veca bērna emocionālā un valodas attīstība*. Pieejams: <https://www.gimenei.lv/preses-izdevumiem/berna-emocionala-un-valodas-attistiba/>
13. Liepiņa S. (2008) *Speciālā psiholoģija*. Rīga: Raka.

14. Markus D. (2003) *Bērna valoda: No pirmā kļiedziņa līdz pasakai*. "Rasa ABC".
15. Markus D. (2007) *Bērns runā kultūras pasaulē*. Rīga: "Rasa ABC"
16. Markus D., Vulāne A. (2015) *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā II*. Rīga: Raka.
17. Markus D., Vulāne A. (2017) *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā III*. Rīga: Raka.
18. Mendziņa Dz. (2004) *Vārds, Doma, Runa*. Rīga: "Sol Vita".
19. Millwood Education (2016) *Benefits of Role Play in Early Years*. Pieejams: <https://www.millwoodeeducation.co.uk/blog/post/07/2016/benefits-of-role-play-in-early-years/>
20. New Jersey Early Childhood Education. (2019) *Preschool Classroom Teaching Guidelines*.
Pieejams: <https://www.nj.gov/education/earlychildhood/preschool/docs/psteachingguidelines.pdf>
21. Omārova S. (2002). *Cilvēks dzīvo grupā*. Rīga: Kamene.
Pieejams: https://www.gov.nl.ca/education/files/k12_french_languepremiere_maternelle_pdf_promouvoi_une_compr%C3%A9hension_commune2016.pdf
22. Pitamika M. (2009) *Spēles bērniem*. Rīga: Valters un Rapa.
23. Purēns V. (2017) *Kā attīstīt kompetenci*. Rīga: Raka.
24. Rimma S. (2000) *Sekmīgas mācīšanās noslēpumi*. Rīga: Jumava
25. Skujiņa V., Anspoka Z., Kalnbērziņa V., Šalme A. (2011) *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Jelgava: Jelgavas tipogrāfija.
26. Stangaine I. (2014) *Pirmsskolas vecuma bērnu dialogrunas attīstība rotaļās*. Rīga: RPIVA, Latvija. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/45275/i_stangaines_disertacija.pdf?sequence=1&isAllowed=y
27. Svence G. (2019) *Bērna runas attīstība pirmsskolas vecumā*. Valsts aģentūras „Latviešu valodas aģentūra” ESF līdzfinansētais projekts „Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai” Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/SVENCE_Berna_runas_attistiba.pdf

28. Špona A., Jermolajeva J., Stangaine I., Siliņa-Jasukēviča G., Tauriņa A., Medne D., Līduma A., Randoha., Augstkalne D., Vigule. (2015) *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: Raka.
29. Teree Neuve Labrador (2016) *Maternelle à temps plein apprentissage par le jeu promouvoir une compréhension commune*.
30. Vigotskis Ļ. (2002) *Domāšana un runa*. Rīga: EVE.
31. Vlaicu C. (2014) *THE IMPORTANCE OF ROLE PLAY FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT OF SOCIOEMOTIONAL COMPETENCIES*. Pieejams: file:///C:/Users/37125/Desktop/The_Importance_of_Role_Play_for_Childrens_Develop.pdf
32. Wee S.J., Shin H.S., Kim M.J. (2013) *Young Children's Role-Playing for Enhancing Personal Intelligences in Multiple Intelligences Theory*. Pieejams: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1150984.pdf>
33. Whitebread D., Neale D., Jensen H., Liu C., Lynne Solis S., Hopkins E., Hirsh-Pasek K., Zosh J. (2017) Pieejams: https://cms.learningthroughplay.com/media/esriqz2x/role-of-play-in-childrens-development-review_web.pdf
34. Žīdēns, J., Grasis, N., Grāvītis, U., Kaspars, D. (2008) *Bērnu un pusaudžu trenera rokasgrāmata*. Rīga: Latvijas Treneru tālākizglītības centrs.
35. Глухов В. (2005) *Основы психолингвистики*. Москва: АСТ, Астрель.
36. Дурова Н., Рычагова Е. (2004) *Истоки диалога. Книга для воспитателей*. Izdevējs: МОЗАИКА-СИНТЕЗ.
37. Сахно В (2019) *Возрастные особенности эмоционального развития ребенка*
Pieejams: <https://razvivash-ka.ru/voznastnye-osobennosti-emotsionalnogo-razvitiya-rebenka/>
38. Пшеничникова О.В. (2021) *Консультация для воспитателей «Организация сюжетно ролевой игры в ДОУ»* Pieejams: <https://ds37-1.ru/wp-content/uploads/2021/11/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D1%81%D1%8E%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D1%8F-%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0.pdf>

Bakalaura darbs “3-4 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšana lomu rotaļās”
izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā
norādītie informācijas avoti.

Autors: Elīna Evelīna Silarāja
(vārds, uzvārds)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr. Paed. Agrita Tauriņa 2022. gada rudens
semestris

(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN
SATUR LAIKA ZĪMOGU.